

บทที่ 4

“หนังสือวัดเกาะ” ในช่วงความนิยมกลอนลำตัด พ.ศ. 2465-2475

พัฒนาการสำคัญอย่างหนึ่งของ “หนังสือวัดเกาะ” ในช่วงนี้ คือ การเกิดปรากฏการณ์ความนิยมในการนำเอากลอนลำตัดแม้กระทั่งแหล่งต่างๆ มาพิมพ์ขาย ซึ่งความนิยมในกลอนลำตัดนี้มาจากความนิยมในการแสดงลำตัดที่เมื่อถึงในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้ ลำตัดได้กลายเป็นการแสดงพื้นบ้านของภาคกลางไปแล้ว เนื้อหาที่นำมาพิมพ์จะมาจากข่าวเรื่องราวที่กำลังเป็นที่โจษขานและเป็นที่สนใจกันทั่วไปในช่วงเวลานั้น มาแต่งเป็นเรื่องเพื่อพิมพ์ขายเป็นหลัก แทนที่จะพิมพ์แต่เรื่องจักรๆวงค์ๆ ในแบบเดิมที่เริ่มจะอืดตัวและมีแต่เรื่องที่ซ้ำๆ กันแล้ว โดยเนื้อหาของข่าวที่มาแต่งเป็นกลอนลำตัดเพื่อพิมพ์ขายนั้นจะเป็นข่าวฆ่ากันตายและเรื่องของโจรต่างๆ มากที่สุด ซึ่งคงเกิดจากความสนใจและความนิยมของผู้อ่านที่มีต่อเรื่องประเภทนี้ก็เป็นได้

ความนิยมในการเล่นลิเกลำตัด

กระแสที่ทำให้บรรดาโรงพิมพ์ทั้งหลายที่เคยพิมพ์เรื่องจักรๆวงค์ๆ หันมาพิมพ์กลอนเหล่านี้ ออกขายนั้น เนื่องมาจากความนิยมในการเล่นลิเกและลำตัด อันเป็นการละเล่นและการแสดงที่บรรดาชาวมลายูมุสลิมนำเข้ามา โดยตอนแรกเรียกว่า “ดจิก” หรือเรียกเป็นภาษาปากว่า ลิเกบ้าง ยี่เกบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเขียนว่า ลิเก

สุรพล วิรุฬักษ์ กล่าวถึงรากศัพท์ของคำว่า ลิเก ว่า อาจจะมาจากคำเรียกพิธีสวดทางศาสนาสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าที่เรียกว่า Zakhur (ซาคูฮูร) เป็นภาษาฮีบรูเมื่อหลายพันปีมาแล้ว ซึ่งคำเดียวกันนี้ในภาษาอาหรับเรียกว่า Zikr และ Zikir (ซิกรุ และ ซิกิริ) เป็นคำเรียกพิธีสวดสรรเสริญ พระอัลล้าห์ เมื่อคำในภาษาอาหรับนี้มาถึงในอียิปต์และตุรกีก็ออกเสียงเพี้ยนไปเป็น Dhikir (ดฮิกิริ) เมื่อศาสนาอิสลามแพร่เข้าไปในอินเดียในสมัยโมกุลคำว่า Dhikir ถูกเรียกเพี้ยนไปเป็น ดฮิกิร (ตันฉับบ์ไม่มีคำอ่านในระบบโรมัน) และเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาในแถบหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแหลมมลายูจึงถูกเรียกเพี้ยนไปอีกเป็น Dikr (ดจิกิริ) เมื่อศาสนาอิสลามแพร่ขึ้นมาทางเหนือแถบปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ก็ถูกเรียกเพี้ยนไปตามเสียงของภาษาถิ่นมาเลยในแถบนั้นเป็น Dikay (ดจิก) คำนี้เมื่อเข้ามาถึงกรุงเทพฯ จากชาวมลายูที่เข้ามา ก็ถูกเรียกเพี้ยนไปตามสำเนียงกรุงเทพฯ เป็น ยี่เก เนื่องจาก ดจิก

ออกเสียงยาก จึงเปลี่ยนเป็น ยี แล้วลากเสียงตามสะกดกพุดเป็น ยี่ ดังนั้นคำว่า ดิจเก จึงกลายเป็น ยี่เก ด้วยประการฉะนี้ แต่ในภาษาเขียนส่วนใหญ่จะพบคำว่า ลิกะ มากกว่าแต่เพราะเหตุใดก็ยังไม่ชัดข้อยุติ บ้างกล่าวว่า เป็นการผันเสียง ย แผลงเป็น ล ดังเช่น เยียงผา เป็นเลียงผา ถ้วยสัง เป็น ลิสง หรืออาจเรียกตามสะกดปากหรือสะกดฟังเป็นหลัก ลิกะ ที่ปรากฏหลักฐานการใช้เก่าสุด ถูกใช้อยู่ในพระราชอรรถาธิบายละครคนไทยเป็นภาษาอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2454 ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ว่า "Like"¹

ลิกะเป็นการแสดงที่แพร่หลายมาจากทางภาคใต้โดยชาวไทยมุสลิมกรุงเทพฯ เนื่องมาจากการศึกสงครามปราบเจ้าเมืองตานี (ปัตตานี) ที่แข็งเมือง เมื่อเสร็จศึกแล้วรัฐไทยก็ได้กวาดต้อนผู้คนทางนั้นขึ้นมามีด้วย และได้โปรดให้ชาวอิสลามแยกย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่ต่างๆ เช่น สี่แยกบ้านแขก เจริญพาสณ์ คลองตันสน บางกะปิ มินบุรี คลองตัน หนองจอก เป็นต้น และเป็นไปได้ว่าคนกลุ่มนี้นิยมการแสดงชนิดนี้มานานก่อน พ.ศ. 2423 อันเป็นเวลาทีลิกะปรากฏอยู่ในหลักฐานทางเอกสารเป็นครั้งแรกว่ามีการแสดงลิกะขึ้นในกรุงเทพฯ โดยลิกะสมัยนั้นเป็นการแสดงเชิงศาสนาอิสลามประกอบดนตรีเพื่อความบันเทิงและทำให้ลิกะในยุคแรกมีลักษณะคล้ายคลึงกันอย่างมากกับ "ลิกะฮูลู"² ทางแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบัน³ ต่อมาลิกะได้แยกตัวออกไปเป็น "ละกูเยา" หรือลำตัดสายหนึ่ง และมาเป็น "ฮันดาเลาะ" หรือละคอนชุดสั้นๆ อีกสายหนึ่งซึ่งต่อมาพัฒนาเป็น "ลิกะบันตน" แล้วจากนั้นก็ค่อยๆ กลายมาเป็น "ลิกะลูกบท" โดยอิทธิพลของปีพาทย์ ต่อมาก็รับเอาแบบแผนการแสดงละคอนนอกไปใช้ทั้งเรื่องและวิธีเล่นจึงเกิดเป็นลิกะทรงเครื่องขึ้นมา⁴

¹ ข้อมูลจาก สุรพล วิรุฬห์รักษ์, ลิกะ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2539), หน้า ก-ข.

² ลิกะฮูลูเป็นการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ลักษณะการร้องเล่นแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ ต้นเสียงสำหรับร้องเนื้อเป็นภาษามลายู ลูกคู่นั่งกับพื้นเรียงเป็นแถวด้านหน้านอกจากร้องรับส่งแล้วยังต้องคอยปรบมือเข้าจังหวะด้วย นักดนตรีนั่งเรียงแถวหลังของลูกคู่คอยเขย่าเครื่องให้จังหวะและตีรำมะนา ดูคล้ายกับลำตัดในภาคกลางปัจจุบันมาก

³ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาสงครณย์, ชีวิตและผลงาน หวังดี นิมา (หวังเต๊ะ) (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2530), หน้า 19.

⁴ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, ลิกะ, หน้า 3.

ในระยะเริ่มต้นทั้งลิเกและลำตัดยังไม่มีการแยกสาย จะเป็นลักษณะที่นักแสดงเพลงแขกสอดเข้าจังหวะรำมะนาเฉพาะในพิธีทางศาสนาเท่านั้น แต่ต่อมาก็เริ่มมีผู้นิยมนำไปสวดในงานมงคลต่างๆ และเกิดพวกจำวัดไทยที่คิดเล่นลิเกขึ้นบ้าง (จำวัดคือการแสดงเป็นหมู่โดยใช้ถ้อยคำให้ตกลงขบขัน) โดยขับร้องเพลงแขกเข้ากับจังหวะรำมะนาพอเป็นกิริยาบ้างตอนต้น ครั้นพอถึงลูกหมดเป็นเพลงต่างภาษา (ลูกหมดคือเพลงสั้นๆ จังหวะเร็ว บรรเลงตอนท้ายเพลงใหญ่ หรือเป็นการบอกว่าการแสดงจบหรือหมดเป็นชุด) เมื่อร้องเพลงภาษาใดก็จะแต่งตัวจำวัดเป็นคนชาติภาษานั้น โดยออกมาเล่นเป็นชุดๆ (การละเล่นลิบสองภาษา) ครั้นเล่นดึกเกินมาระยะหนึ่งก็มีผู้คิดเล่นลิเกเป็นทำนองอย่างละคร กล่าวคือ แต่เดิมนั้นผู้เล่นดึกเริงเองโดยไม่มีลูกคู่ (ปัจจุบันมี) จุดประสงค์จะให้คนดูชอบ จึงเล่นแต่ทางข้างตลกคะนองให้ขบขันและเล่นให้เร็วทันใจคนดู การแต่งตัวก็ต้องทำให้หูหราบตาผู้ชม ลดท่ารำและเพลงขับรำวงละคร คือเพียงลงขับรำแต่พอเป็นกิริยา และเล่นเจรจาในทางตลกเป็นพื้น ในช่วงแรกที่เริ่มมีการเล่นลิเก ผู้เล่นนั่งตีรำมะนาล้อมกันเป็นวงหลายๆ คน บ้างก็ร้องเพลงภาษาแขก และมีก็ตีรำมะนา ซึ่งเรียกกันว่า "การร้องบันตน" (คำว่า "บันตน" นี้มาจากคำว่า "บันตุน" ของชาวมลายู) ต่อมาจึงเริ่มแยกการแสดงพลิกเพลงออกไปได้สองสาขา คือ

-สาขาแรกเรียกว่า "ละกูเยา" เป็นการแสดงว่ากลอนดีแก่กัน ถือกันว่าเป็นต้นทางของลิเกรำตัดหรือลำตัด

-สาขาที่สองเรียกว่า "ฮันลาเลาะห์" แสดงเป็นชุดต่างๆ เช่น ชุดต่างภาษาบ้าง (การละเล่นลิบสองภาษา) หรือเรื่องเบ็ดเตล็ดบ้าง ถือเป็นต้นทางให้เกิดลิเก

"ละกูเยา" เริ่มโหมโรงด้วยมีผู้ตีรำมะนา จากนั้นต้นบทหรือผู้ร้องนำก็จะร้อง "บันตน" ขึ้นเป็นภาษาแรกอันเป็นบทร้องสำหรับลูกคู่รับขึ้นก่อน แล้วผู้ตีรำมะนาจึงร้องตามสองเที่ยวแล้วต้นบทก็แยกออกร้องเป็นใจความสั้นๆ และมีลูกคู่คอยรับ เมื่อสมควรแก่เวลาแล้วต้นบทก็เปลี่ยนเพลงต่อไป โดยต้นบทนั้นจะมีก็คนและผลัดเปลี่ยนกันอย่างไรก็ได้ บางทีก็ผลัดการเป็นต้นบททั้งวงเลย แล้วก็มีการร้องโดยพยายามหาวิธีให้คนฟังพอใจ เช่น แทรกคำไทยเข้าไปมากๆ ในส่วนที่ต้นบทร้องทั้งหมด โดยเหลือเป็นคำแขกเฉพาะที่ลูกคู่รับ แต่พอหนักๆ เข้ากลายเป็นคำไทยหมดทั้งสิ้น (จึงพอจะกล่าวได้ว่า ขณะที่ยังร้องเป็นภาษามลายูอยู่นั้นยังเรียกกันว่า "ละกูเยา" แต่เมื่อเปลี่ยนเป็น

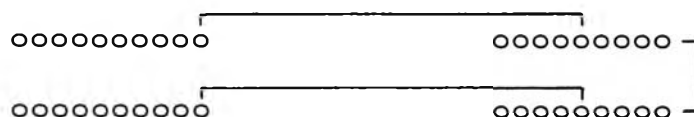
ร้องด้วยภาษาไทยแล้วก็ค่อยยกเอียงเรียกเป็น "ลำตัด")⁵ หรือทำให้ถ้อยคำที่ผู้เป็นต้นบทผลัดกัน ร้องนั้นกลายเป็นการว่าแก้กัน โดยแยกออกเป็นสองชนิด ชนิดหนึ่งนั้นเป็นการนำความซ้ำต่างๆ ซึ่งสมมติขึ้นหรือลักษณะพิกลพิการของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นทำนองประจักษ์กัน ผลัดกันฝ่ายละ "ยื่น" หรือ ยื่น แล้วอีกฝ่ายก็หาทางแก้โดยว่าย้อนให้ หรือจะเป็นวิธีใดก็ได้แล้วแต่ปฏิภาณของแต่ละคน ซึ่งจะนำความสนุกสนานขบขันมาสู่ผู้ชมได้ ส่วนอีกชนิดหนึ่งนั้นเป็นการสอบถามความรู้ซึ่งกันและกัน โดยจะเป็นการตอบโต้อธิบายเรื่องราวต่างๆ อย่างที่เพลงเมืองทั่วไปต้องมีอยู่เสมอๆ การแสดงนี้ในภายหลังเรียกกันว่า "ลิเกลำตัด" ซึ่งดั้งเดิมของการแสดงก็ดัดแปลงมาจากลิเก แต่ใช้ลำนำของเพลง "บันตน" มาร้อง และตัดแยกวิธีการลง เพื่อแยกไปหาความสนุกสนาน ในปัจจุบันเรียกว่า "ลำตัด"

ลีลาการเล่นในการแสดงลำตัดหรือลิเกลำตัดนั้นเดิมก็แสดงเพียงคณะเดียว แต่เกิดมีผู้นิยม จึงแพร่หลายออกไป แล้วก็เลยเกิดการประชันขันแข่งกันขึ้น ดังนั้นแทนที่จะว่าแก้กันในหมู่คณะ เดียวกันก็กลายเป็นว่าแก้กันสองคณะ ในตอนแรกๆ ก็ยังเคร่งครัดกันอยู่อย่างหนึ่ง คือผู้แสดงเป็นชายล้วนเนื่องจากมีต้นกำเนิดเดิมมาจากการสวดทางศาสนา แต่เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพเข้าสู่วัฒนธรรมความบันเทิงทางโลกย์ก็เริ่มมีสตรีซึ่งรักในศิลปะคิดตั้งคณะลำตัดของผู้หญิงขึ้นบ้าง โดยทั้งต้นบทและลูกคู่เป็นสตรีล้วนๆ เมื่อแสดงเจนจัดขึ้นก็สามารถที่จะเข้าประชันขันแข่งว่าแก้กันกับคณะลำตัดผู้ชายได้จริงๆ การประชันลำตัดระหว่างคณะผู้หญิงกับคณะผู้ชายก็กลายเป็นที่ถูกอกถูกใจบันเทิงเริงรมย์ของผู้ชม เพราะถ้อยคำที่วาทว่าแก้กันนั้นมีทั้งเกี่ยวพาราสิ ได้ถามข้อขัดในปัญหาต่างๆ มีทั้งไพเราะและเผ็ดร้อนหลากหลายรส นอกจากนี้การประชันต่างคณะกันก็เป็นเหตุให้หัวหน้าคณะลำตัดบางคณะคิดให้ผู้เล่นของตนมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ฝึกซ้อมทั้งปัญหาและกระบวนความที่จะว่าแก้กันให้สนิทสนมกลมกลืน

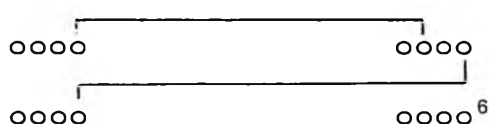
รูปแบบของลักษณะคำประพันธ์ของลำตัดนี้มีรูปแบบที่ไม่แน่นอนตายตัว แต่ก็พอจะกำหนดแผนผังของลักษณะคำประพันธ์ออกได้เป็น 2 แบบดังนี้ คือ

แบบที่ 1 รูปแบบเป็นกลอน 10 หัวเดียว โดยวรรคหน้ามี 9-10 คำ และวรรคหลังสัมผัส คำสุดท้ายของวรรคหน้า และส่งสัมผัสไปยังคำที่ 5 ของวรรคหลัก

⁵ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, ลิเก, หน้า 11-12 และ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ฯ, ชีวิตและผลงาน หวังดี นิมา (หวังเต๊ะ), หน้า 19-20.

แบบที่ 2 รูปแบบเป็นประโยค 8 คำ โดยมีจำนวนคำในแต่ละวรรคอาจยืดหยุ่นได้ 4-5 คำ ส่วนการสัมผัสนั้นให้คำสุดท้ายวรรคแรกไปสัมผัสกับคำที่สองของวรรคที่สอง

ส่วนลีเก้นั้นหลังจากที่แยกสายการแสดงออกไปแล้วก็มีพัฒนาการไปทางละคอน คือมีการแสดงอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องราว เป็นลีเกลูกบทยและลีเกทรงเครื่องอย่างที่เข้าใจในปัจจุบันมาตั้งแต่ในช่วงรัชกาลที่ 6 ส่วนลำตัดจะเน้นไปทางการด้นกลอนแก้กันเปลี่ยนจากภาษามลายูเป็นเสียงคล้ายภาษามลายู (คือคนไทยเลียนเสียงแบบแขกมลายูแต่ไม่มีความหมาย) และเป็นภาษาไทยในที่สุด เปลี่ยนจากนั่งร้องเป็นยืนร้อง มีการเพิ่มผู้หญิงเข้าไปในวงกลายเป็นร้องโต้ตอบระหว่างชายหญิงหรือประชันต่างวงกัน การแสดงทั้งสองมีพัฒนาการสูงสุดจนเป็นรูปแบบที่คุ้นเคยในปัจจุบันในช่วงรัชกาลที่ 6 ได้รับความนิยมมากจนมีการปลุกเวทีแสดงเป็นกิจลักษณะในสมัยนี้ และแทบไม่เหลือเค้าเดิมจากต้นกำเนิดยกเว้นการออกแขกในลิเก กับรำมะนาในลำตัด การแสดงทั้งสองกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้านภาคกลางจนไม่รู้สึกรว่าเป็นของแปลกที่มาจากที่อื่น จนท้ายสุดศิลปินพื้นบ้าน ที่แสดงลำตัดยังได้รับการยกย่องโดยให้เป็นถึงศิลปินแห่งชาติ เช่น หวังเต๊ะ และแม่ประยูร

การพิมพ์กลอนลำตัด

พัฒนาการสำคัญในช่วงนี้ของหนังสือวัดเกาะ ก็คือการนำเอากลอนลำตัดแม้กระทั่งแหล่งต่างๆ มาพิมพ์ขาย โดยการนำเนื้อหาจากข่าวเรื่องราวที่โจษขานกันและเป็นที่น่าสนใจทั่วไปในช่วงเวลานั้นมาแต่งเป็นเรื่องเพื่อพิมพ์ขายเป็นส่วนหลักแทนเรื่องจักรๆวงค์ๆ ในแบบเดิมที่เริ่มจะอึดตัวและมี

⁶ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาจกรณช์, ชีวิตและผลงาน หวังดี นิมา (หวังเต๊ะ), หน้า 19-20.

แต่เรื่องที่ซ้ำๆ กัน ซึ่งก็คงสืบเนื่องจากความนิยมในการแสดงลิเกและลำตัด โดยเฉพาะการร้องลำตัดมีมากในช่วงทศวรรษที่ 2460 และทศวรรษที่ 2470 เพราะนอกจากจะเป็นช่วงที่การแสดงทั้งสองได้รับความนิยมอย่างมากแล้ว ด้วยลักษณะที่น่าสนใจของกลอนลำตัด คือ การที่ "เนื้อร้องส่วนใหญ่เป็นการขุดคุ้ยความไม่ดีของกันและกันมาประจาน"⁷ มีลักษณะการร้องดันตอบโต้กระแนะกระแหนเสียดสีฝ่ายตรงข้ามนี้เองจึงทำให้มีการนำกลอนลำตัดไปเขียนวิพากษ์วิจารณ์ข้าราชการที่มีพฤติกรรมทุจริตต่อหน้าที่ลงในหน้าหนังสือพิมพ์ ทำให้กลอนลำตัดกลายเป็นการวิพากษ์วิจารณ์รัฐและขุนนางข้าราชการได้โดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยเกราะกำบังของสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เพราะหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์ลำตัดเช่นนี้คือหนังสือพิมพ์ที่ไม่ได้เป็นคนในบังคับมหาอำนาจตะวันตกเสมอไป

หนังสือพิมพ์สำคัญในช่วงทศวรรษที่ 2460 กับทศวรรษที่ 2470 คือ บางกอกการเมือง และ เกราะเหล็ก หนังสือพิมพ์ บางกอกการเมือง นั้นมี 2 ฉบับคือ รายวัน ซึ่งมีนายหอม นิลรัตน์ ณ กรุงเทพ เป็นเจ้าของ⁸ กับ รายสัปดาห์ ซึ่งมี "นายพร้อมผู้ไม่เคยประกาศชื่อสกุล"⁹ เป็นเจ้าของ จุดเด่นของบางกอกการเมืองคือ "วิจารณ์ กระแนะกระแหน แต่ไม่มีคำหยาบ ผู้ถูกด่าก็โกรธไม่ลงเพราะใช้คำอย่างผู้ดีมีการศึกษา ที่ซมก็ซมพอหอมปากหอมคอ"¹⁰ อย่างไรก็ตาม บางกอกการเมือง ยังเป็นหนังสือพิมพ์กลุ่มแรกๆ ที่มีการลงภาพล้อที่สอนัยทางเพศจนถูกฟ้องร้องเป็นกรณีมาแล้ว¹¹ เมื่อตอนที่ บางกอกการเมือง ปรับจากรายสัปดาห์ (2465-2466) เป็นรายวัน (2466-2475) โดยมีบรรณาธิการชื่อ เสม สุมานันท์ นั้น บางกอกการเมือง ได้ลงพิมพ์เรื่อง "ตำรวจอ้วน" กระแนะกระแหนตำรวจจักรวรรดิ สามแยก สัมพันธ์วงศ์ และบางรัก เนื่องจากตำรวจทั้งสี่สถานีต้องเกี่ยวข้องกับแจ็กกับเงินมาก ออกกำลังโต้เถียงกันโรงพัก ฉะนั้นนายตำรวจที่

⁷ เอนก นาวิกมูล, เพลงนอกศตวรรษ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2527), หน้า 630.

⁸ วารสารและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2387-2477, หน้า 39.

⁹ สติത്യ เสมานิล, วิสาสะ เล่ม 2, หน้า 157 และ วารสารและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2387-2477, หน้า 15. ไม่ได้ระบุชื่อเจ้าของ

¹⁰ สติത്യ เสมานิล, วิสาสะ เล่ม 2, หน้า 158.

¹¹ ดูเชิงอรธที่ 9 และภาพประกอบ 1 ในภาคผนวกของ Mathew Phillip Copeland, "Contested Nationalism and the 1932 Overthrow of the Absolute Monarchy in Siam" (Ph.D. thesis, Australian National University, 1993), p.89 and p.236.

ประจำโรงพักทั้งสี่ไม่ช้านานจึงต่างก็อ้วนไปตามๆกัน ไม่นานก็โดนฟ้องศาลไต่สวนทวนความว่าคดีมีมูล โดยนำสืบว่าเป็นการส่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่าตำรวจกินสินบนก่อให้เกิดการดูหมิ่นเกียรติยศ ฝ่ายบรรณาธิการแถลงแก้ความว่า “ตำรวจทั้งสี่สถานนั้นเกี่ยวข้องกับเงินมากกว่าไทย การพูดจากันได้เรื่องยากหน่อย เป็นเหตุให้ตำรวจผู้เกี่ยวข้อง เช่นการไต่สวนเป็นต้นเกิดโทโสต้องลุกขึ้นส่งเสียงดัง การที่ตำรวจต้องนั่งๆ ลุกๆ และเดินส่งเสียงลั่งลั่งกับคนจีนเช่นนั้นเป็นการ “เอ๊กเซอร์ไซส์” เป็นผลให้กล้ามเนื้อเจริญ ตำรวจจึงอ้วน”¹² ต่อมาก่อนที่จะมีการตัดสินของศาล เสม สุมานันท์ได้ลงขยายความในข่าวเรื่อง “ตำรวจกินสินบน” ความว่า “ไหนๆ โจทก์ก็ไม่แยแสต่อคำแก้ตัวของเราแล้ว เราขอพูดรับเสียตรงๆ ทีเดียวว่า เมื่อตำรวจหาว่าเราว่าตำรวจกินสินบน เราก็จะรับละว่าตำรวจกินสินบน สารของเรื่องมีเท่านี้” ผลก็คือ เสม สุมานันท์โดนตัดสินลงโทษจำคุก 3 เดือน¹³

กล่าวได้ว่าในช่วงเวลานี้เองที่หนังสือพิมพ์ได้เริ่มมีการนำกลอนลำตัดมาลงพิมพ์¹⁴ กล่าวคือเมื่อ เสม สุมานันท์เข้าไปอยู่ในคุกได้ไม่นานนัก วงศ์เจวียง หรือ เจวียง เสวตะทัต¹⁵ ซึ่งในขณะเป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ สมานไมตรี (2468-2470) ก็เดินทางเข้าไปพบกับ เสม สุมานันท์ในคุกเนื่องจากได้ตีพิมพ์ “บทลำตัดแซะเจ้าพระยาธรรมฯ” โดยในตอนแรกตำรวจไม่เชื่อว่าเด็กหนุ่มอายุราว 18 จะเป็นคนแต่ง ตำรวจจึงให้ลองเขียนลงในกระดาษแล้วจึงเอาไปให้เจ้าทุกซ์อ่าน ผลก็คือรุ่งขึ้นอีกสองวัน “วงศ์เจวียง” ก็ถูกส่งไปเข้าคุก¹⁶

หลังจากกรณี “ตำรวจอ้วน” ไม่นาน เสม สุมานันท์ ก็แยกทางกันเดินกับ หอม นิลรัตน์ โดยออกมาทำ เกราะเหล็ก รายสัปดาห์ โดยเป็นทั้งเจ้าของและบรรณาธิการ และมีสำนักงานอยู่ที่เวียงโรงละครปราโมทย์ พร้อมกับดึงเอา วงศ์เจวียง หรือ เจวียง เสวตะทัต และ บุญเติม (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นโกศล) โกลมจันทร์ อดีตบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ หลักเมืองรายสัปดาห์ (2468-2470) ซึ่งก็ได้เข้าไปเจอกันในคุกอีกเช่นกัน¹⁷ มาร่วมงาน โดยทั้งสามท่านนี้ได้เขียนกลอนลำตัดบนหน้าหนังสือพิมพ์โดยมีนามปากกาเรียงกันไปดังนี้ “แก่นเพชร” (เสมอ สุมานันท์) “เสือ

¹² สติดย์ เสมานิล, *วิสาสะ เล่ม 2*, หน้า 194.

¹³ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 194.

¹⁴ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 193.

¹⁵ เอนก นาวิกมูล, *ราษฎรบันเทิง* (กรุงเทพฯ: บริษัท 2020 เวิร์ล มีเดีย, 2542), หน้า 87.

¹⁶ เจ้าพระยาธรรมธาดาธิบดีเสนาบดีกระทรวงวัง ดู สติดย์ เสมานิล, *วิสาสะ เล่ม 2*, หน้า 195.

¹⁷ *เรื่องเดียวกัน*.

เตี้ย" (โกศล โกมลจันทร์) และ "วงศ์เวียง" (เวียง เศวตหัต) ตามลำดับ กล่าวได้ว่า หนังสือพิมพ์ เกราะเหล็ก เปิดตัวด้วยเรื่องความไม่สู้จะเรียบร้อยของบริษัทกำจัดอุจจาระ โดยแต่งเป็นกลอนลำตัดฝีปากของ "แก่นเพชร" เองทำให้ฉบับแรกที่พิมพ์ 1,300 ฉบับขายเกลี้ยงในสองสามวัน ในราคาฉบับละ 10 สตางค์¹⁸ และอีกกรณีที่น่าสนใจของ เกราะเหล็ก คือเรื่อง "ลากไส้พระยานนทิสเนน" ในกรณีการโกลดเตอร์¹⁹

ว่ากันว่ากลอนลำตัดของ เสือเตี้ย หรือ โกศล โกมลจันทร์ (ซึ่งใช้นามปากกาในการเขียนนวนิยายว่า "ศรีเงินยวง" ทั้งยังเป็นผู้ที่ตั้งนามปากกา "ศรีบูรพา" ให้แก่ กุหลาบ สายประดิษฐ์)²⁰ นั้นได้วิพากษ์วิจารณ์การเมือง "ดูเด็ดเผ็ดร้อนยิ่งนัก ขุนนางชั้นผู้ใหญ่บางคนถูกขุดโคตร ถูกแขวะเสียปนปี ยิ่งเรื่องเจ้าคุณนทิสเนนโกลดเตอร์เสียป่า ยิ่งเจ็บแสบยิ่งนัก"²¹ ใน พ.ศ.2467 "เสือเตี้ย" เขียนลำตัด "เรื่องซี" ดำบริษัทยอนหวง ซึ่งเป็นบริษัทขนอุจจาระของนายฮง นาวานุเคราะห์ ที่ไม่มาขนให้ครบทุกคืน พร้อมกับด่าเจ้าคุณประชาฯ เจ้ากรมสุขาภิบาลว่า "ได้ฟังลำตัดที่ขัดเคืองแค้น วงสุราแก้แทนท่านอธิบดี เออเนี่ยพวกท่านจะพากันลินเตี้ย จิ้งรูมแง่งเสือเตี้ยหวังจะได้ตีกี เจ้าก้านกระทิง เจ้ากึ่งมะแว้ง นี่หวงไบตองแห่งหรือว่าเสียตายซี?"²²

กลอนลำตัดตามหน้าหนังสือพิมพ์ ส่วนมากจะมีลักษณะรูปแบบคล้ายกันทั้งหมด กล่าวคือในตอนต้นของกลอนลำตัดจะเป็นการนำเรื่องด้วยการแทรกคำร้องคล้ายภาษามลายู ดังเช่น

"แซบแท้! ละครับวิกนี้โปรดตบมือกระทู้ เปกพ้อ ให้อร่อยสักนิตเถอะ
ครับ! ไหว้หละ เอ้า!! ลูกคู่

๑ ตะลิไหลย่นย่าตะลิไหล (2 หน) จริงก็บอกร ไม่จริงก็บอกร เจ้าคุณ
อย่าทำหวานนอกขมใน เปกพ้อ!"²³

¹⁸ เอนก นาวิกมูล, ราษฎรบันเทิง, หน้า 197.

¹⁹ สติธย์ เสมานิล, วิสาสะ เล่ม 2, หน้า 205.

²⁰ ส. บุญเสนอ, ตามรอยลายสือไทย, หน้า 47.

²¹ เอนก นาวิกมูล, เพลงนอกศตวรรษ, หน้า 634-8.

²² เอนก นาวิกมูล, ราษฎรบันเทิง, หน้า 93.

²³ "ลำตัดเสือเตี้ย" ใน เกราะเหล็ก (12 กรกฎาคม 2468), หน้า 1275. อ้างใน เอนก นาวิกมูล, ราษฎรบันเทิง, หน้า 94.

จากนั้นจึงเป็นเนื้อหาในส่วนของเรื่องราว ในเรื่อง “เปิดตรุพระยานนทิสเนฯ อย่างโจ่งครึ่มฯ” ของเสียดีย์นี้จะเริ่มเรื่องด้วยการที่เสียดีย์สมมติตัวเองว่ารู้จักมักคุ้นกับพระยานนทิสเนสุเรนทรภักดี แล้วก็ร้ายกลอนลำตัดยาวเรื่อยไป มีกลอนบางท่อนของ เสียดีย์ เป็นการนำเอาคำภาษาอังกฤษมาแปลงใส่ได้อย่างเหมาะสมเจาะ เช่น

“๑ สะเต๊ะจริงพับผี เจ้าคุณพี่ของเตี้ย เราไม่ควรเฟลเสีย เสียเท่าไร
เสียไป เราต้องทำหลักถาน เพิ่มสมการพระยา ยศนายพลเสื่อป่า ให้บาน
บ้าร่าตะไท

เจ้าช่อมะกอก ดอกการะเกด ว่าคอนแกรจูเลต ว่าเย็สะฮอลไรด์”²⁴

ลักษณะแทรกคำภาษาอังกฤษนี้เป็นลักษณะเด่นอันหนึ่งของกลอนลำตัดของเสียดีย์ที่ทำให้มีสำนวนเผ็ดร้อนสะใจ (ดูลักษณะและลีลาของกลอนลำตัดเรื่องนี้บางส่วนได้ที่ภาคผนวก) นอกจากนี้ กลอนลำตัดของเสียดีย์เรื่อง “เปิดตรุพระยานนทิสเนฯ อย่างโจ่งครึ่มฯ” ยังเป็นเรื่องที่โด่งดังในสมัยนั้นเรียกกันว่าเรื่อง “ลากไส้พระยานนทิสเน” เป็นกรณีการโกงสลากลอตเตอร์ที่โด่งดัง อาจเป็นคดีแรกๆ ก็เป็นไปได้ที่มีเรื่องเป็นลำตัดลงติดต่อกันต่อเนื่องหลายฉบับ เนื้อเรื่องโดยสรุป ลอตเตอรี่คราวนั้นพิมพ์ถึงหนึ่งล้านฉบับ ราคาขายบาทเดียว มีวัตถุประสงค์เพื่อซื้อปืนให้เสื่อป่า โดยมีมหาเสวกตรีและนายพลเสื่อป่าพระยานนทิสเนสุเรนทรภักดี มีตำแหน่งเป็นปลัดกระทรวงวัง และเสนาธิการเสื่อป่าเป็นต้นคิด ข้อที่ทำให้บรรดาหนังสือพิมพ์โดยเริ่มจาก เกราะเหล็ก ของเสียดีย์สงสัยก็คือ เลขสลากที่ออกและถูกรางวัลทั้ง 3 เป็นเลขที่ขึ้นต้นด้วย 183 ทั้งสามรางวัล รางวัลที่ 1 ผู้ถูกรางวัลคือ นายชิน เป็นพ่อค้าเรือขายของอยู่ปากน้ำโพ รางวัลที่ 2 เป็นของแม่กิม รางวัลที่ 3 เป็นของจีนเส็ง ทั้งสามคนไม่มีใครพบเห็นว่าอยู่ ณ แห่งหนตำบลใด หาตัวไม่พบ ทำให้สงสัยกันว่าพระยานนทิสเนสุเรนทรภักดีจะโกง²⁵ เรื่องรู้ไปถึงองค์รัชกาลที่ 6 จึงทรงให้สอบบัญชีถวาย แสดงการรับจ่ายในงานช่วงฤดูหนาวปีนั้น โดยมี พระกรุณาภิเษก เป็นกรรมการสอบบัญชี โดย

²⁴ “ลำตัดเสียดีย์” ใน เกราะเหล็ก (12 กรกฎาคม 2468), หน้า 1275. อ้างใน เอนก นาวิกมูล, ราษฎรบันเทิง, หน้า 94-95.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 95.

เฉพาะเรื่องคนที่ถูกรางวัลลอตเตอรี่เสียป่าอยู่ที่ไหน แต่พระยานนทิสเรนทรภักดีไม่ยอมตอบ อ้างว่าไม่ใช่พระราชโองการ แต่คนทั่วไปกำลังอยากรู้เรื่องว่าผลจะเป็นอย่างไร เพราะถ้าพลาด อาจจะต้องหลุดจากตำแหน่งได้²⁶ สมัยนั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคำรบ เป็นอธิบดีกรมตำรวจที่ ทรงบัญชาให้ดำเนินการสืบสวนอย่างสุขุม จากพนักงานที่มีหน้าที่และกรรมการที่ออกรางวัล ซึ่ง ส่วนใหญ่เป็นฝรั่ง ประกอบกับการสืบหาข่าวของหนังสือพิมพ์ ทำให้ได้ความว่า มีการเผาสลากต้น ขั้วลอตเตอรี่ แต่เป็นคำสั่งของผู้ใดและมีใครเป็นผู้ลงมือกระทำยังไม่ทราบ จนเมื่อได้หลักฐานมั่นคง ขึ้นจึงมีการออกหมายจับ พระยานนทิสเรนทรภักดี และพวกได้แก่ พระยาสิทธิธรสงคราม หลวงอนุสรนนทิกิจและขุนสิทธิราชการ คดีไปสิ้นสุดที่ศาลฎีกา โดยให้ลงโทษจำคุกพระยานนทิสเรนทรภักดีจำเลยที่ 1 เป็นเวลา 15 ปี พระยาสิทธิธรสงคราม 5 ปี ส่วนหลวงอนุสรนนทิกิจ จำเลยที่ 3 ตัดสินให้ปล่อยทันทีในชั้นศาลอุทธรณ์ ขณะที่ขุนสิทธิฯ จำเลยที่ 4 ปล่อยชั้นศาลฎีกา นอกนั้นคงโทษเดิม²⁷

กรณีเรื่องพระยานนทิสเรนทรภักดีโกงเงินหวยลอตเตอรี่ นอกจากจะเป็นข่าวและมีการ เขียนกลอนลำตัดลงในหน้าหนังสือพิมพ์แล้ว ยังมีการนำไปแต่งเป็นกลอนลำตัดพิมพ์เป็น "หนังสือ วัดเกาะ" ขาดด้วย ที่พบรายชื่อปรากฏนั้นเป็นสำนวนของ "หะยีเชียด" ชื่อเรื่องว่า พระยานนทิสเรนฯ ที่โกงเงินหวยลอตเตอรี่ เป็นหนึ่งในรายชื่อของกลอนลำตัดของ "หะยีเชียด" ที่มียังการ จำหน่ายในปี พ.ศ. 2473²⁸ ห่างจากปีที่เกิดเรื่องใน พ.ศ. 2468²⁹ ราว 5 ปี เนื่องจากยังไม่พบ ต้นฉบับของเรื่องนี้จึงไม่ทราบว่าในช่วง พ.ศ. 2473 ที่ปรากฏรายชื่อนั้นเป็นการพิมพ์ครั้งที่เท่าไร ของเรื่องนี้ ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้ถึงความนิยมของลำตัดเรื่องนี้จากยอดพิมพ์และจำนวนครั้งที่พิมพ์ได้ แต่คาดว่าน่าจะเป็นที่นิยมมากเนื่องจากเป็นกรณีอื้อฉาว และมีการลงโทษขุนนางในระดับพระยาจนมีการพิพากษาถึงจำคุก

²⁶ "ลำตัดเสียเตี้ย" ใน เกราะเหล็ก (12 กรกฎาคม 2468), หน้า 1275, อ้างใน เอนก นาวิกมูล, ราษฎรบันเทิง, หน้า 96.

²⁷ สถิตย์ เสมานิล, วิสาสะ เล่ม 2, หน้า 204-207.

²⁸ หะยีเชียด, บ้อยพาลฆ่า เพราะอยากเล่นปลาสลิด (พระนคร: เขษมพานิช, 2473) ปกหลังด้านใน และปกหลังด้านนอก.

²⁹ "ลำตัดเสียเตี้ย" ใน เกราะเหล็ก (12 กรกฎาคม 2468), หน้า 1275, อ้างใน เอนก นาวิกมูล, ราษฎรบันเทิง, หน้า 94.

เมื่อกลอนลำตัดกลายเป็นที่นิยมมากมายเช่นนี้โรงพิมพ์ทั้งหลายที่พิมพ์หนังสือในแนว "หนังสือวัดเกาะ" ในสมัยนั้นจึงเห็นช่องทางในตลาด โดยมีการนำเอาเรื่องประเภทต่างๆ เหล่านี้มา แต่งให้เป็นกลอนลำตัดแล้วพิมพ์ขายเป็นเล่ม (ดังกรณีเรื่องพระยานนทิสเนช ข้างต้น) หรือแต่ง กลอนลำตัดสำหรับร้องอัดแผ่นเสียง "ตรากระต่าย" ของนาย ต. แจกชวน ดังที่มีหลักฐานใน บทกลอนลำตัดของ "วงศ์เฉวียง" ที่ว่า

<p>"กระต่ายยี่สิบห้าปี เปิดเวทีลำตัด เพราะคุณ ต. ที่รัก เคยสมัครสมาน แม้มีการชุมนุม ประชุมสันนิบาต อันว่าตรากระต่าย เป็นเครื่องหมายการค้า บรรดาเพลงที่อัด สารพัดแปลกแปลก ทั้งเพลงเก่าเพลงใหม่ ท่านจะเอาอะไร ที่สุดจนลำตัด ขนาดวัดเหวียงเหวียง ผู้ร่วมชุมนุม ล้วนแต่กลุ่มแต่ก่อน นักลำตัดสองท่าน ที่เป็นชั้นตัวเหี้ย สองนักรำมะนา ร่ำสุราชะมัด เพราะว่าเป็นนักเลง ต่างอดเพลงไม่ได้</p>	<p>วงศ์เฉวียงอีกนัด สุดจะขัดไม้ตรี ได้คบหามานาน ประมาณียี่สิบกว่าปี คุณ ต. ไม่เคยขาด ส่งบัตรปราดถึงที่... ของแผ่นเสียงอ้อซ่า ลือชาทั้งธานี ไทยลาวพม่ามอญแขก แยะแยกไว้เต็มที่ เพลงสากลปนไทย มีในกระต่ายตัวนี้ เช่นว่าวงศ์เฉวียง ในแผ่นเสียงก็มี นักแต่งเพลงละคร ภาพยนตร์ก็มี ขนาดท่านเสือเตี้ย กับวงศ์เฉวียงเตี้ยนี้ ลูกขึ้นยืนเหยียดหยัด ล่อลำตัดเต็มที่ พอได้ล่อเมรัย ก็ได้ไต่คว้าที่..."³⁰</p>
---	---

การที่สิ่งพิมพ์อย่าง "หนังสือวัดเกาะ" ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนความนิยมในเนื้อหาจากเดิมที่นิยม พิมพ์เรื่องจักรๆ วงศ์ๆ มาเป็นเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นข่าวและสาระอันเป็นที่สนใจอื่นๆ ไม่ต่างจาก หนังสือพิมพ์เพิ่มขึ้นอีกอย่างนั้น ทำให้ "หนังสือวัดเกาะ" ในแนวกลอนลำตัดเหล่านี้มีศักยภาพใน การเข้าถึงคนหมู่มากได้ในวงกว้างและรวดเร็ว ในหมู่คนระดับล่างซึ่งยังอยู่ในวัฒนธรรมมุขปาฐะ และยังมีผู้อ่านหนังสือได้น้อย ด้วยความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้โรงพิมพ์เหล่านี้เห็นช่องทางใน

³⁰ ส. บุญเสนอ, ตามรอยลายสีไทย, หน้า 50-52.

การทำกำไรจากตลาดหนังสือ จึงพากันพิมพ์หนังสือกลอนลำตัดออกมาขายออกกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน³¹

ตารางที่ 4 ผู้แต่งเรื่องลำตัด

ผู้แต่ง	ปีที่พิมพ์	เรื่อง
พलयนรินทร์	2468	อ้ายก้านผู้วิเศษ
พलयนรินทร์	2469	อ้ายลูกฆ่าพ่อ
พलयนรินทร์	2469	แทงคอผู้หญิงตาย
หะยีเชียด	2468, 2471	อีทองเลื่อนที่หักคองน้องผัว (พิมพ์ครั้งที่ 4 พ.ศ.2468 จำนวน 5,000 ฉบับ; พิมพ์ครั้งที่ 9 พ.ศ.2468 จำนวน 5,000 ฉบับ; พิมพ์ครั้งที่ 10 พ.ศ.2471 จำนวน 3,000 ฉบับ)
หะยีเชียด	2469	ฆาฏกรรมชิงนาง
หะยีเชียด	2470, 2472	อ่านเสื่อย้อย (พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ.2470 จำนวน 5,000 ฉบับ; พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ.2472 จำนวน 5,000 ฉบับ)
หะยีเชียด	2472	หญิงใจยักษ์ (นางสุนฆ่าลูก)
หะยีเชียด	2472	อ้ายเสือจอมโจร (เสือผอน)
หะยีเชียด	2472	นางกิมไล้ (ครั้งที่ 4 จำนวน 3,000 ฉบับ)
หะยีเชียด	2473	อ้ายเสือผล (ครั้งที่ 8 จำนวน 3,000 ฉบับ)
หะยีเชียด	2473	บ้อยพาลฆ่าเพราะอยากเล่นปลาสลิด
พญาลอ	2472	เปิดช่องนายนรินทร์ (กลึง)
พญาลอ	2472	นางแม่ฆ่าลูกกับอ้ายลูกฆ่าแม่ (นางสุนฆ่าลูก)
หะยีกบ	2473	ลำตัดศรีทนนชัย
พलयงาม	2477	ฆ่าเราผิดอนามัย
หะยีดำ	2484	ลำตัดสงบศึก

ตารางข้างต้นเป็น "หนังสือวัดเกาะ" แนวกลอนลำตัด ที่ทราบปีพิมพ์ จำนวนครั้งที่พิมพ์ หรือจำนวนพิมพ์ จะพบว่าบางเรื่องมีการพิมพ์ซ้ำหลายครั้งมาก อีกทั้งจำนวนพิมพ์จะอยู่ราว 3,000

³¹ ส. บุญเสนอ, ตามรอยลายสือไทย, หน้า 50.

ถึง 5,000 เล่ม ต่อครั้ง คาดว่าเรื่องอื่นๆ ควรมีจำนวนพิมพ์ในลักษณะเดียวกัน ซึ่งน่าจะแสดงถึงความนิยมที่มีต่อหนังสือประเภทนี้ในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี

กลอนลำตัดส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้นๆ ประเภทเล่มเดียวจบและขายในราคาเพียง 10 สตางค์ หรือถ้าจะมีตอนต่อก็ยาวไม่เกิน 2-3 เล่มเท่านั้น เนื้อหากว้างๆ ของ "หนังสือวัดเกาะ" ในแนวกลอนลำตัดนี้สรุปอย่างสั้นคือ "เรื่องข่าว" เป็นข่าวที่ไม่ได้มีเพียงลักษณะของการลำดับเหตุการณ์และบรรยายไปตามข้อเท็จจริงอย่างข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์เท่านั้น หากแต่มีการบรรยายเรื่องราวประหนึ่งเป็นนิยาย มีส่วนนำเรื่องเพื่อบอกเล่าที่มาของเรื่องและภูมิหลังของ 'ตัวละคร' สาเหตุหรือที่มาของเหตุการณ์ก่อนนำไปสู่จุดสำคัญจนส่งผลให้เกิดจุดจบของเหตุการณ์นั้นๆ ในส่วนของกลอนลำตัดที่ใช้นำเสนอใน "หนังสือวัดเกาะ" นั้น มีความแตกต่างจากลำตัดตามหน้าหนังสือพิมพ์อยู่บ้าง ตรงที่ลำตัดในหนังสือพิมพ์มีลักษณะเป็นการเสียดสีวิพากษ์วิจารณ์ข้าราชการหรือผู้มีอำนาจ ขณะที่ลำตัดใน "หนังสือวัดเกาะ" เป็นการเล่าบรรยายเรื่อง

เนื้อหากว้างๆ ของเรื่องข่าว ก็คือข่าวอื้อฉาวซึ่งเป็นที่สนใจของคนทั่วไปในสมัยนั้น จำนวนมากของข่าวอื้อฉาว จะเป็นข่าวการฆาตกรรมอย่างโหดเหี้ยม เรื่องขุนโจร เรื่องแปลก มีบ้างบางส่วนเป็นเรื่องที่แปลกออกไปในลักษณะของการให้สาระความรู้ แต่ก็เป็นเรื่องน่ารู้ที่เป็นที่สนใจหรือขายได้ ตามตลาดต้องการ

ข้อที่น่าสังเกตบางประการก็คือ ในช่วงเวลานั้นดูเหมือนคนทุกชั้นวรรณะทุกสาขาอาชีพให้ความสนใจต่อเรื่องข่าวเป็นอย่างมาก ในหมู่นักศึกษาระดับสูงเป็นชนชั้นนำหรือเป็นปัญญาชนจำนวนมากต่างเข้าสู่วงการหนังสือพิมพ์ ซึ่งเกิดขึ้นหลายฉบับหลายหัวในช่วงรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 แต่ในหมู่นักศึกษากลุ่มหนึ่ง ที่มีฐานการรับรู้จากการฟังไม่ใช่จากการอ่าน เพราะไม่มีความรู้หรือมีแต่น้อยกว่ากลุ่มแรก "หนังสือวัดเกาะ" ในส่วนของกลอนลำตัดนี้ เป็นส่วนที่จะสามารถช่วยเสริมความสนใจของคนกลุ่มนี้ต่อการรับรู้ข่าวสารข้อมูลได้ ช่วยเสริมในส่วนที่หนังสือพิมพ์ยังไม่สามารถแพร่กระจายไปได้ในท้องถิ่นอันห่างไกล โดยอาจมีการปรับประยุกต์ให้เข้ากับลักษณะในแต่ละถิ่นในแต่ละที่ และเป็นการปรับตัวของ "หนังสือวัดเกาะ" เอง เพื่อสู้กับกระแสของความนิยมในเรื่องอ่านเล่นร้อยแก้วที่มีพัฒนาการมาโดยลำดับ และมีที่ทำว่าจะได้รับความนิยมมากขึ้นโดยเฉพาะในเมืองที่การศึกษาในระบบและวิถีคิดแบบตะวันตกกำลังครอบงำ การนำข่าวหรือเรื่องที่ (คาดว่า) น่าสนใจมาแปลงเป็นกลอนลำตัดนอกจากจะเป็นการปรับให้เหมาะกับตลาดของกลุ่มผู้เสพในเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ หรือเรื่องประโลมโลกย์แต่เดิมแล้ว ยังทำให้เรื่องราวสามารถแพร่กระจายไปในวงกว้างได้อย่างรวดเร็วผ่านการร้อง การฟัง การจดจำ ไปกับคนโดยไม่

จำเป็นต้องมีหนังสือก็ได้ ซึ่งเท่ากับว่าคนได้กลายเป็น "หนังสือวัดเกาะ" ไปเสียเอง ในเรื่องนี้เข้าใจว่ารัฐเองก็เล็งเห็นถึงศักยภาพของงานในลักษณะนี้ด้วย ดังที่รัฐบาลใหม่หลัง พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎรได้อนุมัติให้ ขุนพรหมประศาสน์ แต่งคำกลอนสำนวนภาคอีสาน เรื่อง เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม พิมพ์ออกจำหน่ายในปีเดียวกันนั้น เป็นจำนวนถึง 2000 ฉบับ จำหน่ายในราคา 25 สตางค์³²

เนื้อหาหลักๆ ของกลอนลำตัดที่ดีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือเล่มแบบ "หนังสือวัดเกาะ" นั้นพอจะแบ่งประเภทได้ 2-3 ประเภท กล่าวคือ

ก) คดีอุกฉกรรจ์ต่างๆ มาแต่งเป็นกลอนลำตัดแล้วพิมพ์ขายเป็นเล่มเดี่ยวฉบับบ้าง หลายเล่มฉบับบ้าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แนว คือ การฆาตกรรม และโจรผู้ร้ายหรืออ้ายเสือ ตัวอย่างเช่นเรื่อง อ้ายลูกฆ่าพ่อ ของ "พลายนรินทร์" (2469) แทงคอผู้หญิงตาย ของ "พลายนรินทร์" (2469) อีทองเลื่อนที่หักคองน้องผัว ของ "หะยีเขียด" (2468) ฆาฏกรรมชิงนาง ของ "หะยีเขียด" (2470) บ้อยพาลฆ่าเพราะอยากเล่นพลาสติก ของ "หะยีเขียด" (2473) นางกิมไล้ ของ "หะยีเขียด" (2473) หญิงใจยักษ์ (นางสุนฆ่าลูก) ของ "หะยีเขียด" (2472), อ้ายกำนผู้วิเศษ ของ "พลายนรินทร์" (โรงพิมพ์สงวนศักดิ์ศรี (วายุโมเก่า), 2468), อ้ายเสื่อย้อย ของ "หะยีเขียด" (2470), อ้ายเสื่อจอมโจร (เสื่อผ่อน) ของ "หะยีเขียด" (2472), อ้ายเสื่อผล ของ "หะยีเขียด" (2473) เป็นต้น

ข) เรื่องที่ไม่ใช่คดีอุกฉกรรจ์แต่เป็นที่สนใจของสาธารณชนทั่วไป เช่นเรื่อง ลำตัดพญาลภาค 2 เปิดช่องนายนรินทร์กลิ้ง เผยความลับในช่องวัดสามเณรี ของ "พญาล" (โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2472) หรือเรื่อง ลำตัดสงบศึก ของ "หะยีดำ" (2484) เป็นต้น

ค) เรื่องราวที่เป็นสาระประเภทอื่นๆ ที่สามารถจำหน่ายได้ ตัวอย่างเช่นเรื่อง ข้าเราผิดอนามัย ของ "พลายบัว" (โรงพิมพ์ยังหลี่, 2477) อันเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา เป็นต้น

³² ขุนพรหมประศาสน์, เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2475).

คดีอุกฉกรรจ์ต่างๆ

กลอนลำตัดที่มีโครงเรื่องในลักษณะที่เป็นการฆาตกรรมนั้นจะต้องเป็นลักษณะที่มีการตายอย่างโหดเหี้ยม นองเลือด และผู้กระทำการฆาตกรรมดูเหมือนจะมีจิตใจที่เหี้ยมผิดไป เช่น เป็นผู้หญิงลงมือฆ่าสามี ลูกฆ่าพ่อ-ฆ่าแม่ แม่ฆ่าลูก เป็นต้น ตัวอย่างเช่น "เรื่องนางกิมไล้รูปงาม แต่หัวใจมันไม่หยอก เอาหอกตอกหน้าผัวตาย ลำตัดล้วนๆ ว่าอย่างโจ่งครึม โดยหะยิเชียด ผู้เรีองนาม เล่มเดียวจบ ราคา ๑๐ สตางค์ เขมพานิชพิมพ์ครั้งที่สี่ ๓๐๐๐ ฉบับ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๒ พิมพ์ที่โรงพิมพ์ปอทอง ถนนเยาวราช ใกล้วัดตึก เลขที่ ๓๙ พระนคร"³³ โดยข่าวอุกฉกรรจ์ที่โด่งดังเช่นนี้จะได้รับความนิยมอย่างมาก เช่น ลำตัดเรื่อง อีทองเลื่อนที่หักคองน้องผัวของ "หะยิเชียด" ซึ่งเข้าใจว่าได้รับความนิยมสูงมากจนกระทั่งใน พ.ศ. 2468 นั้นพิมพ์ซ้ำครั้งที่ 4 ด้วยจำนวนพิมพ์ 5,000 ฉบับ และในปีเดียวกันนั้นก็พิมพ์ซ้ำถึงครั้งที่ 9 ด้วยจำนวนพิมพ์ 5,000 ฉบับเช่นกัน และยังคงพิมพ์ขายได้อีกอย่างต่อเนื่องจนปรากฏว่าใน พ.ศ.2471 ก็ได้รับการพิมพ์ซ้ำเป็นครั้งที่ 10 ด้วยจำนวนพิมพ์ 3,000 ฉบับ³⁴

อ้ายลูกฆ่าพ่อ โดย "พลายนรินทร์" พิมพ์เมื่อ 5 มีนาคม พ.ศ. 2469 โดยมีคำโปรยหน้าปกว่า "ปิตุฆาตกรรม จังหวัดนนทบุรี ลำตัดพลายนรินทร์ เรื่องจริงว่าอย่างสนุกจ้ง อร่อยจริง ช่อชะไ้อ้เจ้าช่อมะละกอ อ้ายลูกฆ่าพ่อ คอต้องหลุดจากไหล่ (เบ็กพ่อ)" โดยมีเนื้อความว่า "เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2468 เวลากลางคืน นายผลกับนายจุ่ม ได้รุมกันฆ่านายคงโดยใช้ขวานและมีดฟันแทงนายคงหลายสิบแห่งจนเลือดออกตายทารุณ เหตุเกิดที่ตำบลไทรน้อย อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี"³⁵

กลอนลำตัดอีกเรื่องหนึ่งโดยผู้แต่งคนเดียวกัน คือ เรื่องลำตัดล้วนๆ แทงคอผู้หญิงตาย มีคำโปรยบนปกว่า "ฆาตกรรมในกำแพงพระนคร เนื้อเรื่องเสียวฤดี เด่นคดีอุกฉกรรจ์ ช่อชะไ้อ้เจ้าช่อแพงพวย แทงกันนำโรงหวย ผู้หญิงม้วยเพราะมือชาย" โดยมีบทขึ้นต้นเรื่องว่า "ฟังเอ๋ยฟังร้อง ฟังดูเกิดพวกพ้อง เรื่องมันก้องโด่งดัง! แทงคอผู้หญิงตาย ซีพลงวายปลดเปลื้อง คดีในกำแพงเมือง

³³ หะยิเชียด, นางกิมไล้ หญิงใจเพชร ที่เอาหอกตอกหน้าผัวถึงตาย (พระนคร: โรงพิมพ์ปอทอง, 2472) อ้างใน เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2546), หน้า 88.

³⁴ ดู เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่, หน้า 37-52.

³⁵ พลายนรินทร์, อ้ายลูกฆ่าพ่อ, อ้างใน เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่, หน้า 62 และ 64.

เนื้อเรื่องสนุกจิง งามเอ๋ยไอ้แมงามงงวย ตำบลหน้าโรงหวย แม่สาวสวยมรณัง (เด็ดจิง!)"³⁶ กลอนอีกตอนหนึ่งเป็นตอนก่อนที่นายกิ่งฆาตกรซึ่งเป็นตำรวจเก่าพบกับนางหงเหยื่อที่เป็นโสเภณี ซึ่งถูกแทงคอตายมีเนื้อความที่น่าสนใจดังนี้ "หมู่ นางหญิงดอกทอง เจ้าก็ปองลอยดอก เห็นกิ่ง เปนบ้านนอก ก็ลอยดอกไปข้างๆ แกล้งยิ้มพรายชายเนตร์ อมเรศเรศหวาน ให้นายกิ่งสร้างร้าน กสันต์ส่านตึงตัง (ถ้าจะจิง)"³⁷

ลำตัดอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจเป็นเรื่องในแนวเสื่อหรือโจรอุกฉกรรจ์ อย่างเรื่อง อ้ายก้านผู้วิเศษ จอมโจรหนองโดน สระบุรี บนปกหน้ามีข้อความว่า "ลำตัดล้วนๆ เรื่อง อ้ายก้านผู้วิเศษ จอมโจรหนองโดน สระบุรี ลพบุรี ที่ต่อสู้กับกองตำรวจอย่างทรหดอดทน ฝีปากพลายนรินทร์ ว่าอย่างอรร้อยแท้สนุกจิง ราคา ๑๐ สตางค์ นรินทร์เป็นเจ้าของและผู้พิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ ๑ (จำนวน) ๑๐๐๐ ฉบับ พิมพ์ที่โรงพิมพ์สงวนสงัดศรี (วैयाโมเก่า) หลังวัดเทพธิดา ประตุสำราญราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๖๘"³⁸ บนปกหลังเป็นหน้าโฆษณา มีข้อความว่า "ระวัง เรื่องออกใหม่ ต่อจากนี้ คือ คดีปั้นปูนของพระยารามณรงค์และเจ้าพระยาบดินทร์เดชาฯ นุชิต คัดจากข้อความ ในหนังสือพิมพ์ต่างๆ "พลายนรินทร์" ว่าเป็นลำตัดล้วนๆ ขยับเม็ดลูกคอสนุกกว่านี้ ดีกว่านี้หลายเท่า" โดยมีเนื้อหาบางส่วนที่น่าสนใจดังนี้

กล่าวถึง โจร ชื่อว่าอ้ายก้าน เป็นโจรที่อาละวาดแถบจังหวัด สระบุรี ลพบุรี อ้ายก้านคุม สมัครพรรคพวกราว 8 คนบุกเข้าปล้น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 โดยบุกเข้าปล้นที่ สถานีรถไฟ หนองโดน จังหวัดสระบุรี บังคับขู่เชิญนายสถานีให้ทำตามคำสั่ง แต่เมื่อกลุ่มโจรไปแล้ว จึงได้รับแจ้งเหตุแก่นายอำเภอ เมื่อนายอำเภอทราบเรื่องแล้ว จึงสั่งให้เตรียมกำลังให้พร้อม โดยมี ปลัดอำเภอคือ หมื่นสว่างรหัสฯ และสิบโทเนียม กับตำรวจอีก 3 คนออกติดตามไป พุทธิการณ์ของอ้ายก้านค่อนข้างบ้าบิ่น โดยยิงต่อสู้กับเจ้าหน้าที่คนเดียว ร้องบอกให้สมัครพรรคพวกหนีไป

³⁶ พลายนรินทร์, ลำตัดล้วนๆ แหงตอผู้หญิงตาย (พระนคร: โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์หลักเมือง, 2469) อ้างใน เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่, หน้า 65-67.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

³⁸ "พลายนรินทร์" ผู้แต่งน่าจะเป็นคนละคน กับ นรินทร์ (กลิง) และอาจเป็นนามแฝงของนายสุภาพ ตันนุตร์ ดูเรื่องโรงพิมพ์สงวนสงัดศรี ใน หจข., ร.6.น.20.1, เอกสารกระทรวงนครบาล, หนังสือพิมพ์, เรื่องขอ อนุญาตออกหนังสือพิมพ์ 42-82.

อาจเป็นเพราะถือดีในวิชาคาถาอาคม ร่ายคาถาทำให้ลูกปืนขัดลากล่องยิงไม่ออก พลตำรวจทั้งสาม นายจึงหนี เหลือแต่สิบโทเนียนกับหมื่นสว่างรหัสฯ ต่อสู้จนตัวตาย เนื้อความในกลอนตอนนี้มีว่า

บทที่ ๒ (นายตำรวจทั้ง 2 ถูกพวกโจรฆ่าตาย) "(ลูกคู่) ซ้ำปร้องทิงเปรง
อ้ายก้านใจกาจ มั่นก็ชาตินักเลง.

๑ หมื่นรหัสฯ เข้าสู่ศิษกร ถึงตนจะม้วยมรณ ก็สุดตามแต่เพลง. อ้ายพวกโจร
แปดคน จรดลรับสู้ ตั้งสุกรสู้หุม ล้วนแต่พวกตัวเต็ง. แสงเอยแสงดาววาวอาบ อ้าย
ก้านแก้วดาบ ปราบหมื่นอย่างมิเกรง.

๑ ตำรวจโทเนียนใจ หาญทำการรับรบ เข้าพวกสมทบ จับหมื่นรหัสฯคนเก่ง.
ต่างดุด่าต่างตี ต่างหันหนเหียน ต่างวอนต่างเวียน หันเปลี่ยนแปลงเพลง. แสงเอยแสง
ชาติเชื้อสิงห์ สัญชาติชายเชื้อจริง ไม่ยอมวิ่งขลุ่ย.

๑ เปนกรรมตามทัน เขานั้นชีवाद ดลให้หมื่นรหัสฯ ลงไปนอนแห้งเต็ง. นาย
สิบโทเนียน ที่เตรียมกายา กำลังเสียท่า ต่ออ้ายพวกนักเลง. แสงเอยแสงคมดาบ
อ้ายก้านฟันฉับ มิได้มียำเียง.

๑ แขนขาดปลิวหวน ถูกทั้งคอวินาศ หัวหลุดสับนั้นขาด โลहितลาดละเลง ลงดิน
กระเสือก กระเดือกแดยัน ปลิดชีพชีวัน ปล่อยให้ร่างวังเวง. แสงเอยแสงเชื้อทะโมน
ชีวิตต้องโค่น เพราะอ้ายโจรข่มเหง.

๑ มั่นกลุ่มรุ่มกันทำ จนระย่ำย่อยยับ ต่างฟันต่างสับ คีคนองคะเนง ถูกดาบ
โจรเชือด เลือดหลักไหลแดง หัวใจเหี่ยวแห้ง ต้องแอ้งแม้งสิ้นเพลง. แสงเอยแสงระวี
ยอมเด็ดชีวี ให้ต่อชาติตนเอง. ...³⁹

ด้วยการก่อคดีอย่างอุกอาจและยิงเจ้าหน้าที่ตาย ทางกรจึงระดมกำลังออกติดตามในวันที่ 6 พฤศจิกายน กลุ่มที่ปราบอ้ายก้านคือ กรรมการอำเภอหนองโดน อย่าง หลวงบริบาลฯ พระยาอนันตยุทธกาจฯ ยิงต่อสู้กันที่ตำบลโป่งกระแบก หมื่นสว่าง (คนละคนกับที่เสียชีวิตไป) เป็นคนยิง

³⁹ พลายนรินทร์, ล้ำดัดล้วนๆ เรื่อง อ้ายก้านผู้วิเศษ จอมโจรหนองโดน, สระบุรี, ลพบุรี (พระนคร: โรงพิมพ์สงวนสงัดศรี (วายุโมเก่า), 2468), หน้า 7-8.

อ้ายก้าน จนได้รับบาดเจ็บแต่ก็ถูกรุมฆ่า การไล่ล่าโจรกลุ่มนี้เป็นไปอย่างกระชั้นชิด 7 พฤศจิกายน เจ้าหน้าที่พบกระสุนที่กลุ่มโจรฝังไว้ วันที่ 8 พฤศจิกายน ร้อยโททองคำ ตำรวจจากลพบุรีที่ช่วยคุมจับปิดล้อมโจรกลุ่มนี้อีกทาง พบกลุ่มโจรในป่า และสามารถจับพวกโจรได้ แต่ไม่ได้ตัวอ้ายก้าน ในเช้าวันที่ 9 พฤศจิกายนหลังจากตามรอยโจรที่หลือมาถึงโป่งกระแบก จึงเกิดการปะทะกันจนเมื่อตรวจสอบภายหลังจึงพบศพ อ้ายก้าน นอนตายห่างจากพุทธบาทสัก 500 เส้น เข้าใจว่าอ้ายก้าน ถูกยิงตายมาตั้งแต่เกิดการปะทะกันในวันที่ 6 แล้ว แต่พวกโจรเอาศพไปด้วย และเจ้าหน้าที่ตามไปจนพบศพในวันที่ 9 นอกจากนี้ยังพบจดหมายที่อ้ายก้านส่งทางไปรษณีย์ มีความว่าจะขอเป็น กษัตริย์ พรรคพวกบางคนจะขอเป็นเจ้าเมืองลพบุรีบ้างอยุธยาบ้าง

ในตอนท้ายมีโครงสดุดีเจ้าหน้าที่ ดังนี้

สมชายเฉกชาติเชื้อ	ชายชาญ
ชื่อสัตย์รักษาราชการ	กิจแก้ว
นี้แหละเรียกใจทหาร	หายาก
ขอชีพเพื่อนที่แคล้ว	สู่ดาวแดนสวรรค์... ⁴⁰

สำหรับเรื่องของอ้ายก้านนี้มีอีกสำนวนหนึ่งแต่งโดย "หะยีเชียด" คือเรื่อง อ้ายก้านผู้วิเศษที่อ้างตัวเป็นเจ้าของฟ้า⁴¹ เรื่องนี้พบแต่รายชื่อยังไม่พบตัวเล่ม แต่ทั้งนี้ย่อมแสดงว่าชาวเรื่อง อ้ายก้าน น่าจะเป็นที่สนใจในวงกว้างจนมีการแต่งกลอนลำตัดขายเป็น "หนังสือวัดเกาะ" สองสำนวน

นอกจากนี้ ก็มีกลอนลำตัดเรื่องเรื่อง อ้ายเสือผลกับสองเมีย จอมโจรในจังหวัดราชบุรี และ อ้ายเสือจอมโจร-ชลบุรี ลำตัดล้วนๆ แต่งโดย "หะยีเชียด" ในเรื่องแรก คือ "อ้ายเสือผลกับสองเมีย จอมโจรในจังหวัดราชบุรี" นั้นที่ค้นเจอนั้นเป็นฉบับพิมพ์โดยเชชมพานิช หน้าโรงหนัง นาคระเชชม พิมพ์ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2473 จำนวน 3000 ฉบับ⁴² ซึ่งเริ่มอาร์มภกาท่านองเปิดเรื่อง

⁴⁰ พลายนรินทร์, ลำตัดล้วนๆ เรื่อง อ้ายก้านผู้วิเศษ จอมโจรหนองโดน, สระบุรี, ลพบุรี, หน้า 20.

⁴¹ หะยีเชียด, บ้อยพาลฆ่า เพราะอยากเล่นปลาสด, ปกหลังด้านในและปกหลังด้านนอก.

⁴² หะยีเชียด, อ้ายเสือผลกับสองเมีย จอมโจรในจังหวัดราชบุรี (พระนคร: เชชมพานิช, 2473) อ้างใน เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุคคุณปู่, หน้า 71.

ขึ้นว่า "ทุงเล มาทุงย่าเล หะยีเชียดเจ๊กเอ๋ จะเห่เรื่องเสื่อผล เชิญฟังหัวข้อ เกิดนะพ่อช่อสะตือ เรื่องมันลั่นระบือ ลือไปทั่วมณฑล... จังหวัดราชบุรี เมื่อสองสี่หกแปด เขาโจทย์กันเสียงแซด ดู ร้อยแปดพิกล เชียดได้ฟังเรื่องขำ จึงไปคลำประวัติ เอามาแต่งลำตัด ชายเอาอัฐิเลี้ยงตน ว่าอ้าย ผลคนร้าย ใจหายบคายโอหัง มันมีเมียนมตั้ง อยู่อิงอ้งสองคน"⁴³ เนื้อเรื่องโดยย่อก็คือ อ้ายผลมี เมียสองคนเมียหลวงชื่ออิน เมียน้อยชื่อสาย วันหนึ่งถูกหมายเกณฑ์ให้เป็นทหาร เป็นทหารอยู่ เกือบปีจึงหนีจากกรมกลับไปหาเมีย อ้ายผลได้มาพบรู้จักกับเสื่อช่อนในป่า ทั้งสองจึงร่วมกันตั้ง ช่องโจรขึ้นที่กาญจนบุรีและร่วมน้ำสาบานว่าจะรักกันจนตาย โดยมีลูกน้องได้แก่ อ้ายโม่ง อ้ายอ้อม อ้ายโย โจรกลุ่มนี้เข้าปล้นฆ่าชาวบ้านทั้งเหนือใต้จนชื่อเสียงกระฉ่อนจากอำเภอโพธารามไปถึง สมุทรสาคร หลวงกลางสมรเป็นเจ้าหน้าที่ของทางการที่ไปตามจับโจรกลุ่มนี้และยิงอ้ายช่อน จนถึงแก่ความตาย ส่วนอ้ายผลกับสมุนที่เหลืออีก 2 จึงหนีเข้าป่าไปที่บ้านเขาขวาก ราชบุรี แล้วไป รับเมียทั้งสองมาอยู่ด้วยแล้วจึงออกปล้นต่อไป พระยาอรรณพแห่งมณฑลราชบุรีมีความแค้นเคือง จึงให้รองอำมาตย์โท หลวงผดุงคชกิจ นายอำเภอโพธารามออกติดตาม มีการให้สินบนนำจับ 600 บาท จับตาย 400 บาท หลวงผดุงคชกิจ นายเข้าปลัดซ้าย สิบตรีเนตร สิบตรีฮวด ทั้ง 5 ถึงเขา ขวากใกล้ค่ำ เมื่อเห็นเงาคณิกก็หลบเข้าเตรียมพร้อม พอพวกโจรมาถึง เสียงปืนจากพนักงานก็ดังขึ้น อ้ายโม่งถูกปืนเข้าที่ขมอมตายโหงทันที อ้ายผลนอนราบหลบแล้วยิงสวนไปทางสิบตรีเนตร แต่ด้วย บารมีพระคุ้มครอง จึงไม่เป็นอันตราย เสื่ออ้อมทำท่าจะหนี แต่ไม่ทันการ ตำรวจยิงถูกเข้าที่ขมับล้ม ลงสิ้นใจตายเหลือแต่อ้ายผลหนีกระเจิง พอตีเป็นเวลามืดค่ำเกรงจะเกิดอันตราย จึงช่วยกันนำศพ โจรไปโพธารามแล้วแจ้งไปทางพระยาอรรณพ พระยาอรรณพจึงสั่งนำตำรวจสามกองออกตามจับอ้าย ผลต่อไป กองหนึ่งพันโทหลวงทวารุณฯ เป็นผู้คุม กองสองหลวงผดุงคชกิจเป็นผู้คุม กองสามนาย ร้อยตรีพุ่มอยู่ทางบ้านโป่งเป็นผู้ควบคุม อ้ายผลเมื่อหนีมาถึงที่ถ้าเขาขวากเล่าความให้เมียฟัง เมีย ทั้งสองก็ปลอบ ครั้นรุ่งเช้าตำรวจทั้งสามกองก็ยกมาถึง อ้ายผลเมื่อได้ยินเสียงผดุงคชกิจก็ตื่นขึ้น แต่ก็ ยังเข้าไปและถูกระสุนของร้อยตรีพุ่มที่หัวเข่าล้มลง นางสาวนางอินได้ยินเสียงผัวจึงฉวยปืนเบรานิง ออกมาช่วยยิงสู้ไม่ช้าการต่อสู้ก็จบลง กระสุนของตำรวจเจาะเข้าที่หัวใจของนางสาวนางอิน⁴⁴

⁴³ หะยีเชียด, อ้ายเสื่อผลกับสองเมีย จอมโจรในจังหวัดราชบุรี. อ่างใน เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุค คุณปู่, หน้า 72.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72-77.

ส่วนเรื่อง อ้ายเสือจอมโจร-ชลบุรี ลำตัดล้วนๆ นั้นเป็นเรื่องของเสือผ่องจอมโจรจันทบุรี ชลบุรี ระยอง มีเนื้อความบางส่วนดังนี้ "เสือเอ๋ยเสือร้าย พอโดนยิงก็ล้มตาย เสือกก็กลายเป็นสาง เอี้ยวะ เสือเอ๋ยเสือร้าย พอโดนยิงก็ล้มตาย เสือกก็กลายเป็นสาง... ขอเฉลยเอ๋ยอรรถ เปนลำตัด ร้อนๆ ถึงเรื่องราวเสือผ่อง ลือกระฉ่อนหลายบาง เมืองระยองเกาะมัน ชลและจันทบุรี มันแผลง เดชवादดี จนไม่มีใครขวาง แต่เดิมที่อ้ายผ่อง เปนราษฎรธรรมดา ใช้สืบเชื้อเสือมา แต่เวลาเกิด ร้าง พอหนุ่มแน่นแก่นแก้ว ยึดข้างแนวอุบาทว์ ตีมสุรอาละวาด ทำอำนาจเท่าช้าง"⁴⁵ เนื้อเรื่องโดย สรุปก็คือเสือผ่องเป็นคนอารมณ์ร้อนค่อๆ ทำผิดทีละนิดละน้อยแต่ก็ไม่มีใครสามารถจับตัวมา ลงโทษได้ทำให้ยิ่งได้ใจ ขนาดส่องสมคนเที่ยวปล้นชาวบ้านและยิงคนถึงแก่ความตาย ทั้งยังยามใจ บุกปล้นประการการของรัฐ หนีการตามจับกุมของเจ้าหน้าที่โดยล่องเรือออกทะเลไปเมื่อเลิกติดตาม แล้วจึงกลับขึ้นฝั่ง โดยมีสถานที่หลบซ่อนที่เกาะมันใกล้แถบระยองและจันทบุรี ในช่วง พ.ศ. 2470 ได้ยิงจำตำรวจซึ่งซึ่งเป็นสายสืบถึงแก่ความตาย ชื่อเสียงจึงกระฉ่อนและก่อคดีต่างมากมายร้ายแรง ขึ้นเรื่อยๆ ชมชู่กรรโชกชาวบ้านและปล้นฆ่าเรือโปิระของจีนไหหลำที่มาจากระยองในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2472 จนมีการตั้งสินบนนำจับจากทางราชการในเวลาต่อมา โดยได้มีการจัดตั้งตำรวจกอง กลางรวม 32 นาย นำโดยพันโทพระอาวุธฯ ไปที่จันทบุรี แล้วจึงส่งสายไปล่อเสือผ่องให้มาติดกับ จนกระทั่งเสือผ่องถูกยิงจบชีวิต⁴⁶

เรื่องที่ไม่ใช่คดีอุกฉกรรจ์แต่เป็นที่สนใจของสาธารณชนทั่วไป

กลอนลำตัดอีกประเภทหนึ่งในช่วงนั้น คือการนำเรื่องที่เป็นที่สนใจทั่วไปขณะนั้นมาแต่ง เช่น ลำตัดพญาลอภาค 2 เปิดช่องนายนรินทร์ (กลิ้ง) เผยความลับในช่องวัดรสามเณรี โดย ปกในมีข้อความทำนองโฆษณาสรรพคุณว่า "ลำตัด-พญาลอ-ภาค ๒. เปิดช่องนายนรินทร์. (กลิ้ง). เผยความลับสาระนิกายใน. ช่องวัดรสามเณรี. ทั้งกล่าวข้อความอย่างละเอียดถี่ถ้วน. มีตอน พระราชทานโทรเลขตอบนายนรินทร์ด้วย. ฝิปาก. 'พญาลอ'. บรรยายอย่างไพเราะสนุกสนานตลอด เล่ม. ครีกครื้นโครมครามเผ็ดร้อนทุกๆ หน้ากระดาษ. ราคาเล่มละ ๑๐ สตางค์. พิมพ์ที่โรงพิมพ์

⁴⁵ หะยีเชียด, อ้ายเสือผลกับสองเมีย จอมโจรในจังหวัดราชบุรี. อ่างใน เอนก นาวิกมูล, ฆาตกรยุค คุณปู่, หน้า 80.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82-85.

อักษรนิติ. ร้านอุดมภัณฑ์-เป็นเจ้าของผู้พิมพ์. ถือกกรรมสิทธิจะเพาะผู้เดียว. กัณย์มาศ พุทธ ศักราช ๒๔๗๒"

ในเรื่องนี้เป็นตอนที่สองของลำดับเรื่องสามเนรี ของนายนรินทร์ (กลิง) นายนรินทร์ผู้นี้เป็นคนที่มีพฤติกรรมแปลกๆ คิดไม่ค่อยเหมือนคนอื่นในสมัยนั้น เคยรับราชการแล้วลาออก เคยทำยาตองเหล้าตรานกเขาคู่ชายพระมาแล้ว วันดีคืนดีนายนรินทร์ผู้นี้เกิดศรัทธาในพระศาสนาอยากให้พุทธบริษัท 4 ครบบริบูรณ์จึงบวชลูกสาวของตัวเองเป็นสามเนรี เป็นกรณีที่โด่งดังไปทั่ว ในเล่มนี้เป็นตอนที่ 2 คือมีการจับดำเนินคดีกับนายนรินทร์และพวก ซึ่งก็คือลูกและหลานในครอบครัวของนายนรินทร์เอง ทางตำรวจได้ภาคทัณฑ์ จงดีไว้ก่อนปล่อยตัวไป ขณะที่ขัง สาระ สนิท ฉวี เอาไว้นายนรินทร์จะเข้าเยี่ยมแต่ได้รับการปฏิเสธจากตำรวจ จึงเข้ากรุงเทพเพื่อร้องเรียนกับเสนาบดีที่ยังส่งโทรเลขไปถึงองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ รัชกาลที่ 7 ในเรื่องนี้ ทรงตอบกลับยืนยันการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ เมื่อกลับมาถึงบ้านที่นนทบุรีแล้ว จึงให้จงดีคนที่ถูกปล่อยตัวออกมาก่อนห่มจีวรแบบญี่ปุ่น และตามด้วยฉวีซึ่งประกันตัวออกมาหลังถูกขังอยู่ 4 วัน อีก 2 คนที่เหลือคือ สาระ กับ สนิท ประกันตัวออกมาหลังถูกขังอยู่รวม 8 วัน สาระกลับไปบวชต่อ ส่วนสนิท ซึ่งถูกพ่อเกลี้ยกล่อมแล้วจึงตกลงเลิก และเป็นคนให้ข้อมูลใน "วัตรนารีวงศ์" นั้นเอง แต่เนื้อหาขยักไว้เล่าในเล่มหน้า⁴⁷

เรื่องการบวชลูกสาวเป็นสามเนรีของนายนรินทร์นี้ เป็นกรณีที่โด่งดังมากในสมัยนั้น โดยมีการนำไปแต่งเป็นหนังสือกลอนสำนวนอื่นอีกเท่าที่พบนอกจากของ "พญาลอ" แล้วมีอีกสองสำนวนสำนวนหนึ่งเขียนโดย "วงศ์เจเวียง" นักหนังสือพิมพ์คนสำคัญ ชื่อเรื่องว่า ลำตัดวงศ์เจเวียง เรื่องสามเนรีเถื่อน พิมพ์ขายในปี พ.ศ. 2472 ปีเดียวกับของ "พญาลอ" เป็นการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง ต่อการที่นายนรินทร์ (กลิง) ก่อตั้งวัตรนารีวงศ์และให้มีการบวชสามเนรี ใช้จ่ายค่าเสียดีสี ถากถางเหยียดหยาม บรรดาสามเนรีและนายนรินทร์อย่างรุนแรง⁴⁸ อีกสำนวนพบแต่รายชื่อเป็นของ "หะยีเขียด" ชื่อเรื่องว่า ปราบพวกเนรี⁴⁹ ยังไม่พบตัวเล่มเช่นกัน เรื่องของนายนรินทร์ (กลิง) นี้ คงเป็นที่สนใจในสมัยนั้นอย่างมาก นอกจากเรื่องการบวชลูกหลานเป็นสามเนรีที่พบว่า

⁴⁷ พญาลอ, ลำตัดพญาลอภาค 2 เปิดช่องนายนรินทร์ (กลิง) เผยความลับในช่องวัตรสามเนรี (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2472).

⁴⁸ วงศ์เจเวียง, ลำตัดวงศ์เจเวียง เรื่องสามเนรีเถื่อน (พระนคร: โรงพิมพ์เทพศิรินทร์, 2472).

⁴⁹ หะยีเขียด, บ้อยพาลฆ่า เพราะอยากเล่นพลาสติก, ปกหลังด้านในและปกหลังด้านนอก.

มีการพิมพ์จำหน่ายถึงสามสำนวนแล้ว ยังมีเรื่องแต่งโดย "หะยีเชียด" เกี่ยวกับนายนรินทร์ (กลิ้ง) นี้ อีกเรื่องจากรายชื่อคือ เรื่องนายนรินทร์ฯ ชื่อในรายการชวนให้เข้าใจว่าคงมีหลายเรื่องที่เป็นพฤติกรรมของนายนรินทร์นี้ จึงมีการเขียนแสดงไว้ข้างท้ายว่า "มีเรื่อย ๆ"⁵⁰ แต่อย่างไรก็ตาม ส่วนนี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น เนื่องจากยังไม่พบตัวเล่มเช่นกันทำให้ไม่ทราบว่าจะมีรายละเอียดและเนื้อหาอย่างไร

กลอนลำตัดอีกชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจมากก็คือ ลำตัดสงบศึก ซึ่งเป็นลำตัดเกี่ยวกับเหตุการณ์สงครามอินโดจีน) มีคำโปรยปกนอกมีข้อความว่า "ลำตัด สงบศึก หะยีดำ ๑๐ สดางค์" ส่วนปกในระบุว่า "พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศิริอักษร แม่นครี พระนคร. นายเวช กระตุกฤษ ผู้พิมพ์โฆษณา. วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๔"

"ตอน ๑. ในเล่มนี้ หะยีดำขอร้องให้พี่น้องชาวไทยทั้งหลายช่วยเป็นลูกคู่ให้โจงครีมนิฐานะที่ชาติไทยของเราจะต้องไปทั่วทุกดินแดน นานาประเทศในคราวนี้จะรู้จักประเทศไทยดี ในเล่มนี้หะยีดำจะกล่าวถ้อยตั้งแต่เริ่มทำสัญญาสงบศึก จนกระทั่งไทยและฝรั่งเศสส่งผู้แทนไปประชุมที่ญี่ปุ่นตกลงเหตุที่พิพาทรบพุ่งกันเรื่องดินแดนและเพื่อไว้เป็นอนุสาวรีย์ ระลึกอยู่ในประวัติศาสตร์ของชาติไทย.

(ลูกคู่) อวยไชย อวยไชย ให้ไทยยืนยง คงคู่อยู่คง ชั่วฟ้าดินสลาย (เออระเหย) (ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง)....

หัดเดิมเริ่มแรก หะยีแยกระบิล ตามข่าวทั้งสิ้น นี้ได้ยินกับใจ ข้อพิพาทดินแดน ที่เป็นแดนเป็นหน่อ สืบเนื่องโดยย่อ ก่อกล่าวคำไซ ไทยเรียกร่องแดนดิน ทั้งสิ้นที่เสียไป แก่ฝรั่งเศสเมืองใหญ่ ที่ปกครองเอาไว้ ได้ถึงรบรา เป็นเวลาหลายวัน ไทยไม่หวาดหวั่นเพราะมันกับกาย ทุกเหล่าทหารหาญ ไม่คร้านระย่อ เข้าตีเข้าต่อ ข้าศึกรอไม่ไหว...

ดินแดนเสียครั้ง เมื่อยังศกสองสี่สี่เจ็ด มีแคว้นเบ็ดเสร็จ รวมสามกว่าๆ คือ หลวงพระบาง ทางฝั่งขวานั้น ซึ่งได้ถูกบัน ก็ได้กลับมา และจำปาศักดิ์ ตรงข้ามกับปากเซ โอละริกโละเห่ กลับสู่พร้อมหน้า กับทั้งดินแดน ในถิ่นกัมพูช ที่เสียอย่าง

⁵⁰ หะยีเชียด, บ้อยพาลฆ่า เพราะอยากเล่นพลาสติก, ปกหลังด้านในและปกหลังด้านนอก.

ที่สุด ก็ได้ตั้งปรารภว่า เหล่านี้ของเรา แต่ก่อนเท่านั้นไซ้ร้ ต้องเสียจากไป เป็นเวลานานเข้า. ไชโยไชยะ ไชคไชยชนะะ เมืองพระตะละลา...."⁵¹

หนังสือคำกลอนอีกชิ้นหนึ่งที่พิมพ์ในรูปแบบของหนังสือวัดเกาะแต่ใช้คำกลอนสำนวนทางภาคอีสาน คืองานของ ขุนพรหมประศาสน์ เรื่อง เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม (พระนคร โรงพิมพ์อักษรนิติ 2475 พิมพ์ 2000 ฉบับ 25 สตางค์) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยาม "จากแบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นแบบปรมิตาญาสิทธิราชอันเป็นการใหญ่หลวงครั้งนี้ ถ้าไพร่เมืองไม่เข้าใจความมุ่งหมายและวิธีการของรัฐบาลใหม่ก็ไม่อาจก้าวล่วงไปตามสมควรที่จะเป็นไปได้" โดยมีเป้าหมายเพื่อ "เป็นทางช่วยเหลือพลเมืองในทางภาคอีสานหรือภาคเหนือที่จะได้ทราบเหตุการณ์และวัตถุที่ประสงค์ 6 ประการของคณะราษฎร" โดยได้รับอนุมัติของกรรมการคณะราษฎร

"บัดนี้ ข้าจักเล่าพากย์พื้นเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตามทำนองปกครองประเทศสยามเขตต์บ้านถิ่นเมืองไทย ด้วยมีใจเห็นแก่พี่น้อง ย่านพวกพ้องผู้อ่อนปัญญา ชาวนาสวนตามบ้านนอก ไกลบางกอกเมืองใหญ่กรุงศรี ใฝ่ไต่ยินพากันเว้าต่อ ลางคนบ่ออยู่แห่งความจริง หลักอ้างอิงบ่อมีหาเว้า...

กลอนเปลี่ยนแปลงปกครองคราวนี้ ข้าจักชี้เห็นเบื่องบ่อนจริง... มิถุนวันที่ชาวสี่ จำให้ถึบวอวันศุกร์ อย่าเป็นทุกบอกพุทธศก ตกสองพันสี่ร้อยเจ็ดห้า ท่านผู้กล้าเปลี่ยนแปลงการปกครอง... พร้อมกันคิดการใหญ่สมหมาย จักขยายยามตีสืบต่อ... ในเวลา ๔ น. จวนแจ้ง จัดแจงพร้อมที่นั่งอนันต์"⁵²

เรื่องราวที่เป็นสาระประเภทอื่นๆ

อีกประเภทหนึ่งที่มีการเอามาพิมพ์ก็คือ การนำเอาเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้มาแต่งเป็นลำตัด เช่นเรื่อง ลำตัดข้าเราผิตอนามัย โดย "พลาญาม" ซึ่งมีคำโปรยบนปกในมีข้อความว่า

⁵¹ หะยิดำ, ลำตัดสงบศึก (พระนคร: โรงพิมพ์ศิริอักษร, 2484), หน้า 1-16.

⁵² ขุนพรหมประศาสน์, เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม, หน้า 1.

"ลำตัด. ข้าเราผิดอนามัย. -พलयบัว.⁵³ ว่าเป็นกลอนลำตัดอย่างอร่อยเหาะ. กับลำตัดเดือนใจหญิง. -พलयบัว. ว่าอย่างเสนาะเพราะพริ้งตลอดเรื่อง. ราคาเล่มละ ๑๐ สตางค์. ยี่ห้อเคียงเซ่ง เจ้าของผู้พิมพ์. พิมพ์ที่โรงพิมพ์ยังหลี่ เซิงสะพาน. เสาชิงช้า พระนคร. นายประสาน เทพหัสดิน ผู้พิมพ์โฆษณา. ๒๕/๑๑/๒๔๗๗" (ร้านเคียงเซ่ง ตั้งอยู่หน้าสถานีอนามัยที่ 1 ตำบลยศเส พระนคร)

ลำตัดเรื่อง ข้าเราผิดอนามัย ของ "พलयบัว" เป็น "กลอนลำตัดเพื่อเตือนสติหญิงทั่วไป" เนื้อหาในส่วนแรก คือ บทที่ 1-3 เป็นบทรำพึงรำพันเกี่ยวกับผู้หญิง มีลักษณะเป็นการสอนศีลธรรมแก่สตรี (เช่น "อย่าเล่นอุตตริ พอนมผลิร่านชู้ แยกไม่ป้อคลอกู้ จักอดสูสกุลตัว") แสดงปัญหาในชีวิตคู่สมรส การหย่าร้าง และสิทธิของชายเหนือหญิง (เช่น ผู้หญิงต้องกราบผัวก่อนนอน และต้องนอนซ้ายเสมอ) ส่วนเนื้อหาที่เหลือนั้นเกี่ยวกับความรู้ด้านเพศศึกษา เช่น ชนิดของโรคที่มีสาเหตุจากทางกามกิจที่ไม่ถูกต้อง รายละเอียดของการปฏิบัติในการมีเพศสัมพันธ์ที่ถูกต้อง ดังตัวอย่างคือ ลำตัดข้าเราผิดอนามัย จะพูดถึงเรื่องโรคภัยต่างๆ ที่เกิดหรืออันเนื่องมาจากการมีเพศสัมพันธ์หรือกามกิจที่ไม่ถูกต้อง เช่น

๑ โรคผอมแห้งเรื้อรัง โรคเกรอะกรังเปียกเปื้อน โรคอัปรียชี้เรื้อน ทั้งปวดแสบปวดชา มุตกิดซำร้ว โรคฝีซำมดลูก เจ็บท้องน้อยพลอยกระดุก สันหลังติดตามมา ไอ้เจ้าช่อมะเฟือง โรคเหล่านี้มีเนือง เกิดจากเรื่องที่ว่าฯ⁵⁴

พलयงามผู้แต่งเรื่อง ให้ความรู้โรคต่างๆ ข้างต้นมีสาเหตุมาจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ถูกต้อง เช่น เมื่อเป็นไข้ หรือตกใจ หรืออยู่ในอารมณ์โศกเศร้าไม่เป็นสุข หากมีความสัมพันธ์ในยามนั้นไม่ดี ที่จัดเป็นลักษณะที่ร้ายก็คือ การร่วมขณะมีประจำเดือน (ระดู) ทั้งที่รู้จะทำให้ติดโรคทั้งชายและหญิง แต่ก็ไม่ได้บอกว่าเอาไว้ว่าโรคที่จะติดนั้นเป็นโรคอะไร ชนิดไหน เข้าใจว่า เห็นว่าประจำเดือนของหญิงเป็นของไม่สะอาด การร่วมกันนั้นจะทำให้มีโอกาสที่สิ่งสกปรกจะทำให้เกิดความไม่สบายขึ้นได้

⁵³ เรื่องชื่อผู้แต่งนั้น บณปก แจ้งว่า "พलयงาม" เป็นผู้แต่ง แต่ปกในกลับแจ้งว่า "พलयบัว" เป็นผู้แต่ง ในเนื้อเรื่องเองก็ไม่ได้บอกไว้ จึงคงไว้ตามต้นฉบับ

⁵⁴ พलयงาม, ลำตัดข้าเราผิดอนามัย (พระนคร: โรงพิมพ์ยังหลี่, 2477), หน้า 19.

พลายงามสรุปข้อมูลอีกครั้งว่า เมื่อร่างกายรู้สึกไม่เป็นสุขทั้งกายและใจ ให้หักห้ามใจไว้อย่าร่วมรักกัน ถ้าทำไปเรียกว่า “ผิดอนามัยกามา” แล้วจะทำให้เกิดโรคต่างๆ ข้างต้นได้

จากนั้นจะเป็นในเรื่องคำแนะนำในการรักษาความสะอาดร่างกายหลังการประกอบกิจ ไม่ควรทิ้งไว้แล้วกลับไปโดยไม่ชำระล้างร่างกายให้สะอาด และให้ดูถึงระยะเวลาในการจะร่วมด้วย เช่น หากเป็นเวลาเที่ยง แดดแรงอากาศร้อนอบอ้าว ก็ไม่ควรมีเพศสัมพันธ์ บางส่วนของคำแนะนำก็มีลักษณะเป็นความเชื่อแต่ครั้งโบราณมา เช่น

๑ ทิ้งวันพระน้อยใหญ่ สารทศรุษไทย สงกรานต์ อิกศุนย์จันท์วันกาฬ คนโบราณถือมา เป็นเวลาไม่ควร จักยั่วชวนชมชวัญ ด้วยเป็นวันสำคัญ ควรอดกลั้นวิญญาน⁵⁵

และเมื่อรู้ว่าท้องหรือมีบุตร และหลังคลอดบุตร อยู่ไฟจนครบกำหนดแล้ว ก็ควรงดเว้น โดยเฉพาะหลังอยู่ไฟต้องเว้นระยะอีก 7 วัน

๑ หากคลอดบุตรออกไฟ จงห้ามใจเจ็ดวัน อย่าร่วมรสสัมพันธ์ ในเชิงฉันทเสนาหา แม้นใครชินทำไป มีแต่ภัยพ้องพาล ทั้งผิดอนามัยขาน จงพิจารณาพจนา

๑ ข้อภษิตเหล่านี้ เป็นของมีมานาน ตั้งแต่ครั้งโบราณ คนแก่ท่านถือมา แต่บัดนี้คนใหม่ เขาทิ้งห่างแห ไม่มีใครเหลียวแล ปล่อยให้แซ่ขึ้นรา...⁵⁶

เราจะเห็นลักษณะของความพยายามในการให้ความรู้ทางเพศศึกษากับคนทั่วไป โดยมีลักษณะวิธีคิดที่ยังยึดติดกับแบบแผนโบราณมาเป็นบางส่วน ผสมผสานอยู่ในเรื่องนี้

⁵⁵ พลายงาม, ลำตัดชำเราผิดอนามัย, หน้า 22.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

กลุ่มนักเขียนเพลงลำตัดในแวดวงโรงพิมพ์หนังสือวัดเกาะ

สิ่งหนึ่งควรอภิปรายก็คือ กลุ่มนักเขียนที่ผลิตงานเหล่านี้ออกมา ทั้งงานในประเภทกลอนลำตัดและงานนิยายคำกลอนแบบจักรๆ วงศ์ๆ ยังไม่ค่อยได้รับการสนใจในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทยยุคใหม่ (คือหลังการรับรูปแบบการประพันธ์แบบตะวันตกเข้ามา) กลุ่มนักเขียนเหล่านี้ ในแง่หนึ่งก็คือกลุ่มอาชีพใหม่อีกกลุ่มหนึ่งที่ยังชีพอยู่ได้ด้วยการเขียนหนังสือขาย หรือใช้การเขียนหนังสือเป็นเครื่องมือในการหาเลี้ยงชีพอีกอย่างหนึ่ง ไม่ได้แตกต่างจากกลุ่มอาชีพอิสระอื่นๆ เช่น พ่อค้า นักหนังสือพิมพ์ หรือข้าราชการประจำในระบบราชการสมัยใหม่ที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนรูปการณ์ทางความคิดของสังคมจนนำไปสู่การปฏิวัติสยามในปี พ.ศ. 2475⁵⁷

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2465-2475 เป็นช่วงเวลาที่คนร่วมสมัยอย่าง ส.บุญเสนอ ได้บันทึกถึงนักเขียนที่มีชื่อเสียงในเวลานั้นไว้มากมาย ไม่ว่าจะเป็น ชาวเหนือ ศ.วังเขมม พระอภัย ศรีชูศิลป์ ศรีเสนันต์ ศรีบูรพา และอีกกว่าสามสิบรายชื่อ⁵⁸ แต่ดูเหมือนจะลืมนักเขียนอีกกลุ่มหนึ่ง ที่มีอาชีพหรือยังชีพด้วยการเขียนหนังสือเช่นกัน และเป็นศิลปินไม่แตกต่างจากกลุ่มคนข้างต้นแต่อย่างใด หากเพียงแต่ว่าโลกของงานประพันธ์ของเขาและเธอเหล่านั้น เป็นโลกที่ยังคงมีการประสมประสานและปรับตัวพัฒนาจากเรื่องแต่งในแต่เดิม เป็นโลกของชาวบ้านที่แต่งเรื่องในลักษณะตลาดและถูกเหยียดว่าเป็นเรื่องประโลมโลกย์ที่ไม่มีค่าควรใส่ใจ เป็นของดาราตาที่พบเห็นได้ทั่วไป แต่แล้ววันหนึ่งก็หายไปและไม่มีที่ยืนแม้แต่ในความทรงจำของคนร่วมสมัย กลุ่มนักเขียนเหล่านี้ก็คือกลุ่มนักเขียนเรื่องที่พิมพ์เป็น "หนังสือวัดเกาะ" นั่นเอง

ปัญหาก็คือ คนกลุ่มนี้เป็นใคร มีรูปแบบความคิดอุดมการณ์ทางสังคมการเมืองเป็นอย่างไร หรือกระทั่งมีพื้นที่อยู่อย่างไรในประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทยสมัยใหม่ เหล่านี้ล้วนเป็นคำถามที่น่าค้นหา โดยเฉพาะดังที่กล่าวไปเบื้องต้นแล้วว่า นักเขียนเหล่านี้บางคนในแง่หนึ่งก็เป็นนักเขียนรุ่นอาวุโสที่มีอิทธิพลต่อนักเขียนที่ยิ่งใหญ่บางคนในยุคถัดมา เช่น กรณีที่ "เสือเตี้ย" หรือ "ศรีเงินยวง" เป็นนักเขียนที่มอบนามปากกา "ศรีบูรพา" ให้แก่นักเขียนร้อยแก้วที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของสังคมไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 จนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนคนอย่าง "แก่นเพชร" หรือ เสม สุมานันท์ เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ เกราะเหล็ก นั้นก็เป็นนัก

⁵⁷ ดูงานของ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475.

⁵⁸ ส. บุญเสนอ, ตามรอยลายสือไทย, หน้า 40.

เขียนที่มีบทบาทอย่างมากในการวิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นนำในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะรัชกาลที่ 6 ก็ถูกนำไปเปรียบเทียบอย่างเจ็บแสบ⁵⁹ โดยที่หนังสือพิมพ์ดังกล่าวก็ไม่ได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของ สนธิสัญญาการมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนในบังคับชาติมหาอำนาจแต่อย่างใด

ในเรื่องของนักเขียนกลอนลำตัดนั้นมีข้อน่าสังเกตบางประการตรงที่ พ่อเพลงลำตัดจำนวนหนึ่งเป็นมุสลิม ทั้งนี้เพราะ การเล่นลำตัดในช่วงแรกนี้ยังเป็นการละเล่นที่มีความสัมพันธ์กับชาวมุสลิมอยู่สูงมากหรืออาจกล่าวได้ว่าลำตัดเป็นวัฒนธรรมของคนมุสลิมในสยามก็ว่าได้ กระทั่งว่านักเขียนที่พิมพ์กลอนลำตัดเหล่านี้ส่วนมากใช้นามปากกานำหน้าด้วยคำว่า "หะยี" ซึ่งมาจากคำว่า "ฮัจญ์" หมายถึงคนที่ไม่ไปแสวงบุญที่กรุงเมกกะมาแล้ว แต่ปรากฏว่า บรรดา "หะยี" ที่แต่งหรือเล่นลำตัดไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามกันทุกคน เช่น "หะยีกบ" กับ "หะยีดำ" นั้นเป็นคนไทย (พุทธ) ไม่ใช่คนมุสลิม เป็นต้น⁶⁰ (ในปัจจุบันแม้ว่านักเล่นลำตัดที่มีชื่อเสียง บางคนอย่าง "หวังเต๊ะ" จะเป็นชาวมุสลิม แต่โดยส่วนใหญ่แล้วการเล่นลำตัดกลายเป็นการละเล่นพื้นบ้านของคนไทยในภาคกลางไปเรียบร้อยแล้ว)

จากข้อมูลเท่าที่พอจะสืบค้นได้ ณ ขณะนี้ จากคำสัมภาษณ์ของ หวังเต๊ะ ศิลปินแห่งชาติ พ่อเพลงลำตัดชื่อดังที่สิ้นชีวิตไปแล้ว ในหนังสือชีวิตและงานของหวังเต๊ะ ให้ข้อมูลไว้เพียงคนเดียวคือ "หะยีกบ" ซึ่งเข้าใจว่าเป็นนักเล่นลำตัดที่มีชื่อเสียงโด่งดังพอควร อย่างน้อยก็ทำให้คนรุ่นหลังร่วมสมัยอย่าง หวังเต๊ะ จำได้ (หวังเต๊ะเกิด พ.ศ. 2468) เนื่องจาก หะยีกบ มีความรู้ทางหนังสือ เข้าใจว่าเป็นครูสอนอยู่ในโรงเรียน⁶¹ จึงทำให้สามารถแต่งลำตัดขายเป็นเล่มดังที่นิยมในสมัยนั้นได้

ส่วน "พลาญรินทร์" เป็นนักแต่งเรื่องลำตัดชื่อดังอีกคนหนึ่ง ทั้งยังแต่งลำตัดลงหนังสือพิมพ์ ข่ายเพชร ด้วย⁶² คนนี้ยังค้นไม่พบประวัติในขณะนี้ แต่หากอยู่ในแวดวงหนังสือพิมพ์ก็อาจเป็นนามปากกาของนักเขียนท่านใดท่านหนึ่งในสมัยนั้น เพราะนักเขียนเรื่องร้อย

⁵⁹ ดูวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ Matthew Phillip Copeland, "Contested Nationalism and the 1932 Overthrow of the Absolute Monarchy in Siam" (Ph.D. thesis, Australian National University, 1993).

⁶⁰ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาฯ, ชีวิตและผลงาน หวังดี นิมา (หวังเต๊ะ), หน้า 21.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน.

⁶² ดู ข่ายเพชร 1: 1 (7 มกราคม 2468): 29.

แก้วลงในหนังสือพิมพ์ หรือนักเขียนนวนิยายในสมัยนั้น มีอยู่หลายคนที่สามารถแต่งกลอนลำตัด เป็นเรื่องได้อย่างมีปากกาคมคาย เช่น "เสือเตี้ย" ที่เป็นนามปากกาของ โกศล โกมลจันทร์⁶³

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายที่นักเขียนใหญ่ซึ่งมีผลงานมากมายในกลุ่มนี้ อย่าง "หะยีเชียด" นั้นยังค้นไม่พบประวัติ แต่เราพบรายชื่อของ "หนังสือวัดเกาะ" ที่เป็นกลอนลำตัดซึ่งแต่ง โดย "หะยีเชียด" ลงพิมพ์เป็นโฆษณาในปกหลัง เมื่อ พ.ศ. 2473 ซึ่งมีอยู่ 42 เรื่องดังนี้

นางทองเลื่อน ที่หักคองน้องผัวตาย (มี 3 เล่ม) นางสาวทองลิ้มที่ฆ่าเด็กหญิงอำภรตาย (มี 2 เล่ม) อ้ายบุญเพ็ง ที่ฆ่านางปริกตาย (มี 3 เล่ม) อาร์แซนลูแปงเมืองไทยชะโมยของ หลวง (มี 3 เล่ม) พระยานนทิสเนช ที่โกงเงินหวยลอดเตอริ (มี 1 เล่ม) นางกิมไล้ ที่เอา หอกตอกหน้าผัวตาย (มี 1 เล่ม) อ้ายก้านผู้วิเศษ ที่อ้างตัวเป็นเจ้าของฟ้า (มี 2 เล่ม) อ้ายเสือ ผลจอมโจรราชบุรี (มี 3 เล่ม) อ้ายฮกเซ่ง ที่แหกคุก (มี 2 เล่ม) เพลงโคราชฯ (มี 1 เล่ม) อ้ายเสือย้อยใจยักษ์ (มี 3 เล่ม) เรื่องกระดุกร้องได้ (ไม่ทราบจำนวน) ยอมตายเพราะรักหญิง (ไม่ทราบจำนวน) ฆาฏกรรมชิงนาง (มี 1 เล่ม) ฆ่าชายชู้ (มี 1 เล่ม) ยิงกันกลางเมือง (มี 1 เล่ม) อ้ายเสือบุญธรรม (มี 2 เล่ม) สองสาวจับเสือ (มี 1 เล่ม) ตำรวจใจเด็ด (มี 1 เล่ม) อ้ายเสือนาคจอมโจร (มี 2 เล่ม) นางบุญศรี แล ปีศาจ (มี 2 เล่ม) ช้างพลายบ้านฆ่า คนตาย (มี 1 เล่ม) ฆ่าตายหมดบ้าน (มี 1 เล่ม) ฆ่าหญิงย่ำฆ่า (มี 1 เล่ม) ต้มหมูร้อนๆ (ยังมีต่อ) อ้ายเสือผ่องจอมโจร (มี 2 เล่ม) ประวัติของเจ้ากรุงธนบุรี (มี 3 เล่ม) แม่ฆ่าลูก (มี 1 เล่ม) ลูกฆ่าแม่ (มี 1 เล่ม) หญิงเจ้าเมือง (มี 1 เล่ม) เรื่องนายนรินทร์ฯ (มีเรื่อยๆ) บ้าตันทาฆ่าแม่ยาย (มี 1 เล่ม) อ้ายเสือนิตรจอมโจรจันทบุรี (มี 1 เล่ม) มนุษย์ได้เมียผี (มี 1 เล่ม) หมอเบนบ้า? (มี 1 เล่ม) อินากพระโขนง (มี 2 เล่ม) อ้ายเสือใบ (มี 1 เล่ม) อ้าย เสือโย (มี 3 เล่ม) พราบพวกเงรี (มี 1 เล่ม) ใคร? เป็นผู้นำนายปิ่น (ยังมีต่ออีก) อ้ายเสือ ไหวจอมโจรแหลมสิงห์ (มี 1 เล่ม) ประหารชีวิตอ้ายก็ (มี 1 เล่ม)⁶⁴

ในจำนวนกลอนลำตัดทั้ง 42 เรื่องที่เป็นการแต่งของ "หะยีเชียด" นี้ เป็นเรื่องคดี อุกฉกรรจ์ถึง 30 เรื่อง โดยเป็นเรื่องฆ่าฆ่ากันตายและเรื่องโจรอย่างละ 15 เรื่องหรือครั้งต่อครั้ง เป็นข่าวอื้อฉาว 9 เรื่อง เรื่องความรู้ 1 เรื่อง และไม่สามารถจัดประเภทได้อีก 2 เรื่อง แสดงถึงความนิยมของกลุ่มผู้เสพที่มีต่อเรื่องคดีอุกฉกรรจ์และข่าวอื้อฉาว น่าสังเกตที่ว่ามีการตั้งชื่อเรื่อง

⁶³ ส. บุญเสนอ, ตามรอยลายสือไทย, หน้า 47.

⁶⁴ หะยีเชียด, บ้อยพาลฆ่า เพราะอยากเล่นพลาสติก, ปกหลังด้านในและปกหลังด้านนอก.

ของกลอนลำตัดโดยการหยิบยืมชื่อของตัวละครจากเรื่องของต่างประเทศอย่าง "อาร์แซนลูแปง" มาตั้งเป็นชื่อเรื่องของกลอนลำตัดด้วย เราไม่สามารถทราบได้ว่า "หะยีเชียด" รู้จัก "อาร์แซนลูแปง" จากสื่อชนิดใด อาจเป็นจากการอ่านเรื่องที่แปลมา หรือจากการชมภาพยนตร์ หรือจากคำบอกเล่าและทางอื่นๆ แต่อย่างน้อยกรณีนี้ได้แสดงถึงการรับรู้ของผู้แต่งต่อตัวละครในนิยายของตะวันตกอย่าง "อาร์แซนลูแปง" ซึ่งย่อมแสดงถึงการส่งผ่านเรื่อง "อาร์แซนลูแปง" ไปสู่ผู้อ่านผู้เสพได้ด้วยผ่านสื่ออย่างกลอนลำตัดนี้⁶⁵

น่าสนใจที่ลำตัดทั้ง 42 เรื่องนี้เป็นผลงานของนักเขียนเพียงคนเดียว แต่น่าเชื่อได้ว่ามีนักเขียนเรื่องลำตัดในแนวนี้อยู่อีกมาก หากนักเขียนเท่าที่พบชื่ออย่าง "หะยีกบ" "หะยีดำ" "พलयนรินทร์" "พलयงาม" "พญาลอ" "วงเจเวียง" มีผลงานคนละ 1 ใน 4 ของ "หะยีเชียด" (ซึ่งในความเป็นจริงแล้วน่าจะมากพอๆ กันกับของ "หะยีเชียด" หรืออาจจะมากกว่า) เมื่อนำมารวมกับเรื่องของ "หะยีเชียด" ทั้ง 42 เรื่องด้วยแล้ว สันนิษฐานว่าจำนวนของ "หนังสือวัดเกาะ" ในแนวกลอนลำตัดก็มีมากไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเรื่องจักรๆวงๆ แต่อย่างไรก็ตาม น่าสนใจว่าคนกลุ่มใดเป็นผู้เสพรรณกรรมเหล่านี้ เขาหรือเธอเหล่านั้นมีความคิดความเห็น และดำรงอยู่ในยุคสมัยนั้นอย่างไร

โดยสรุปแล้วการเกิดขึ้นของ "หนังสือวัดเกาะ" ในแนวกลอนลำตัดมาจากเหตุปัจจัยสองประการ อันเป็นผลของการปฏิรูปในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งและใหญ่หลวงใน

⁶⁵ สำหรับในเรื่อง "อาร์แซนลูแปง" นี้แม้ว่าเป้าหมายของ "หะยีเชียด" ต้องการเสนอเรื่องของขโมยที่ลักพระราชทรัพย์ของหลวงโดยใช้ชื่อของ "อาร์แซนลูแปง" ตัวละครที่เป็นขโมยในระดับแนวหน้าของตะวันตกเป็นตัวเปรียบเทียบว่าขโมยคนนี้มีฝีมือไม่แพ้กันเลยก็ตาม ซึ่ง "หะยีเชียด" อาจจะนำชื่อเรื่องมาจากพาดหัวหรือหัวข้อข่าวของหนังสือพิมพ์ในชื่อเดียวกันก็เป็นได้ แต่ในความเห็นของผู้วิจัยอยากจะเชื่อว่า "หะยีเชียด" น่าจะเคยอ่านเรื่องของ "อาร์แซนลูแปง" มาแล้ว ทั้งนี้เพราะนิยายแปลเรื่องนี้โด่งดังและเป็นที่ยอมรับอย่างมากในช่วงราว พ.ศ. 2456 ผู้แปลเรื่องนี้คือ "บางขุนพรหม" นามปากกาของ หลวงรัชฎการโกศล (นายเกด กรีสนันท์) นักเขียนแห่งคณะศรีกรุง แปลจากเรื่อง คิงส์ เมิสเซนเจอร์ ของ มอริส เลอบลองก์ กับข้าหลวงต่างประเทศ (ดูรายละเอียดใน "แสงทอง", ภาษาและหนังสือ เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2537) หน้า 100-102.) หากข้อสันนิษฐานนี้ตรงกับความเป็นจริงอาจเป็นไปได้ว่า "หะยีเชียด" มีการศึกษาอย่างน้อยในระดับมัธยม อันเป็นระดับการศึกษาที่ครูส่วนมากในสมัยนั้นจบการศึกษามา และนักเขียนเรื่องลำตัดบางคนมีอาชีพเป็นครูสอนตามโรงเรียน "หะยีเชียด" ก็อาจเป็นคนหนึ่งในจำนวนนั้นก็เป็นที่น่าเป็นไปได้ (ดูคำสัมภาษณ์ "หวังเต๊ะ" ที่พูดถึง "หะยีกบ" ข้างต้นในบทนี้เปรียบเทียบ) อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานนี้อาจไม่มีความถูกต้องเลยก็เป็นได้เช่นกัน ซึ่งคงต้องรอข้อมูลเพิ่มเติมในอนาคตก่อนจะสามารถสรุปประวัติของนักเขียนผู้นี้ได้

ด้านต่างๆ วิถีชีวิตของผู้ในประเทศ ประการแรกเป็นผลจากการเกิดขึ้นของมหรสพการแสดงที่มีที่มาจากชาวมุสลิมทางภาคใต้คือ ลิเก และ ลำตัด ประการที่สองเป็นผลจากพัฒนาการของหนังสือพิมพ์ จึงทำให้เกิดหนังสือกลอนลำตัดในรูปแบบ "หนังสือวัดเกาะ" ขึ้น หากแต่สิ่งที่อยู่เบื้องหลังความเปลี่ยนแปลงจนส่งผลให้เกิดหนังสือกลอนลำตัดในรูปแบบ "หนังสือวัดเกาะ" และมีความคลี่ต่อไปเช่นไรนั้น เป็นสิ่งที่จะพิจารณาศึกษาต่อไป